

Fra klasse- til forbrugersamfund

(fortælling 13-15)

TEKST 76

Oplysninger om Skolebørns Arbejde udenfor Hjemmet (1899)

Danmarks Lærerforening gennemførte i 1899 en undersøgelse, hvor alle skoler blev udspurgt om, hvor mange af deres elever, som arbejdede, hvilke typer arbejde de udførte og om forholdene havde skadelig indflydelse i relation til børnenes trivsel og skolegang.

Undersøgelsens bind 1 handlede om forholdene i provinsen, og her blev det dokumenteret, at mere end en tredjedel af alle 11-14-årige børn på landet arbejdede for fremmede.

Nødvendigheden af Børnearbejde paa Landet

Spørgsmaalet herom, der var fremsat for at faa Oplysning om, hvor vidt Børns Arbejde maatte anses for at være et nødvendigt Led i det Erhverv, i hvilket det benyttes, er af mange tillige bleven besvaret med Hensyn til Arbejdets Betydning for Børnene og deres Forældre.

Alle ere enige om, at for Smaakaarsfolk repræsenterer Børnenes Arbejde en væsentlig Indtaegtsforøgelse eller i det mindste en Formindskelse af Udgifterne for den Indsieder, der faar en Mund mindre at føde i Hjemmet, eller den Fisker, der sparer en Mand ved at tage sin Dreng med i Baaden. Enkelte Lærere mene dog, at det ikke altid er nødvendigt for vedkommende Hjem at lade Børnene tjene, men "Forældrene ere afhængige af Gaardmanden og tør ikke nægte hans Begæring om Vogterdreng eller Barnepiger".

For Børnene har den sædvanlige Sommertjeneste hos en Gaardmand den Fordel, at de faa bedre Kost og ofte et Sæt gode Klæder, at de vænnes til at arbejde og lyde og forberedes til deres Fremtidsgerning som Voksne, medens de ellers vilde løbe paa Gaden og gøre Spilopper. Kommede fra et daarligt Hjem til en brav Husbond, kan det endog være en ikke ringe Fordel for deres Udvikling. I overensstemmelse hermed oplyse ganske enkelte Lærere, at Børn fra smaa Hjem ere glade ved at komme ud at tjene. Men der foreligger tilstrækkelige Kendsgerninger til at godtgøre, at saadanne Forhold langt fra ere gennemgaaende. Hvor det tjenende Barn maa gaa for Lud og koldt Vand, forsømme sin Skole og tilbringe sin Tid mellem Dyr eller raa Arbejdsfæller, faar Sagen et andet Udseende.

For Husbonderne er det efter de allerfleste Læreres Udtalelser vanskeligt at undvære Børnenes Medhjælp. I mange Beretninger fremhæves den store Mangel paa Arbejdskraft, der er almindelig paa Landet. Baade gifte Folk og Tjenestetyende indvandre til Købstæderne og København. Derved stiger Tyendelønnen, saa at Arbejdsgiveren indskrænker sit Tyendehold saa meget som muligt og tyr til Børnearbejde, tilmed da det i Sommertiden er næsten umuligt at opdrive tilstrækkelig Arbejdskraft af voksne Personer til Malkning, Kreaturpasning, Roe- og Kartoffeldyrkning. Et Arbejde som det at vogte Køer vil ingen Voksen give sig af med. Nogle af disse Arbejder, f.eks. Lugning af Rodfrugter eller Vogtning, kunne lige saa vel udføres af Børn som af Voksne. I Ringkøbing Amt er der Sogne, hvor Beboerne sætte saa megen Pris paa at have en Skolegangsorden, der tillader Børnene at hjælpe til ved Markarbejdet om Sommeren, at de frivillig afholde Udgiften til endnu en Skolestue og en Medhjælper for Læreren om Vinteren, for at alle Børn i dette Halvaar kunne faa Hverdagsundervisning. "Børnearbejde er under nuværende Arbejdsforhold et nødvendigt, men sørgeligt Onde," siger en Lærer.

TEKST 77

Sigmund Freud: Af Drømmetydning (1900)

Sigmund Freud (1856-1939) var uddannet læge og skaber af psykoanalysen. I teori og praksis bevægede han sig dermed i sine fortolkninger af, hvad der foregik i den menneskelige psyke, ud over sit fags naturvidenskabelige fundament. Det fik konsekvenser ikke kun for psykiatrien og psykologien, men også for udbredelsen af nye opfattelser af sjæleliv, religion og menneskers kreative processer:

Barnets seksuelle ønsker — om de da i den spirende tilstand fortjener dette navn — vågner meget tidligt, pigens første tilbøjelighed gælder faderen, og drengens første infantile længsler moderen. Faderen bliver derved for drengen, og moderen for pigen, den generende rival, og hvor lidt der for barnet hører til, at denne følelse skal blive til et ønske om vedkommendes død, har vi allerede gjort rede for, hvor det drejede sig om søskende. Det seksuelle valg gør sig i reglen gældende allerede hos forældrene; en naturlig tilbøjelighed sørger for, at manden forkæler de små døtre, mens konen tager sønnernes parti, samtidig med at de begge, hvor kønnets fortryllelse ikke slører deres dømmekraft, virker med strenghed for børnenes opdragelse. Barnet mærker meget vel, at det foretrækkes, og opponerer mod den af forældrene, der hæmmer det i dets udfoldelse. At finde kærlighed hos den voksne er for barnet ikke kun tilfredsstillende af et specielt behov, men betyder også, at der i alle andre henseender gives efter for dets vilje. Det følger således sin egen seksuelle drift og giver samtidig ny kraft til den af forældrene udviste tilbøjelighed, når det træffer sit valg mellem forældrene i samme retning som disse.

Man plejer at overse de fleste tegn på disse infantile tilbøjeligheder hos børnene; nogle kan man dog også bemærke efter de første barneår. En otteårig pige, jeg

kender, benytter lejligheden, når moderen kades fra bordet, til at proklamere sig selv som hendes efterfølger. »Nu vil jeg være mama. Karl, vil du have flere grøntsager? Tag nu, du må endelig«, o.s.v. En meget intelligent og livlig pige på fire år, hos hvem dette element af barnets psyke er særdeles tydeligt, siger direkte: »Nu kan mor gå sin vej. Så skal far gifte sig med mig, og jeg vil være hans kone.«

TEKST 78

Ellen Key: Af og om "Barnets Århundrede" (1900)

Ellen Key (1849-1926) var en svensk lærer og forfatter og som sådan stærkt optaget af opdragelsesproblematikker og samfundsspørgsmål. Hendes bog "Barnets Århundrede" blev hurtigt oversat til mange sprog og genstand for stor opmærksomhed.

Børne- og moderbeskyttelse

Gaar man fra selve Forplantnings-Spørgsmaalet over til de Forhold, under hvilke Barnet bæres, fødes og opfores, da gyser man ved alle de Ulykker, der rammer Børnene som Følge af Mødrenes Uforstand. Lægerne bliver f. Eks. ikke trætte af at paapege, hvilke Misdannelser Snøring foraarsager; hvor mange Børn der i deres første leveaar bliver blinde paa Grund af Vanrøgt. Og dette er kun et Par enkelte af alle de Lidelser, som Mødrenes grove Uvidenhed og Samvittighedsløshed paafører dem selv og Børnene. Og der er ingen gennemgribende Forbedring at vente, førend Loven samtidig med at Kvinden faar Stemmeret vedtager, at Kvinderne i den samme Alder, i hvilken Mændene aftjener deres Værnepligt, maa gennemgaa en lige saa langvarig Uddannelse i Børne-, Sundheds- og Sygepleje; og at der fra denne Regel ikke gælder andre Undtagelser end de samme, der fritager Manden for Værnepligten. At denne "Værnepligt" for mange Kvinder vilde indtræffe just paa en Tid, da Interessen for disse Emner var bleven vakt ved, at de havde indgaaet eller tænkt paa at indgaa Ægteskab, vilde give Uddannelsen mere Vægt. Men ogsaa Kvinder, som aldrig selv blev Mødre, lærte paa denne Maade saadanne almindelige psykologiske Principper og Regler for Sundheds- og Sygepleje, som vilde være dem til Gavn i enhver Livsstilling.

Hjemløshed

Hos os som overalt ødelægges Familielivet i Arbejderklassen ved Hustruens nødtvungne Beskæftigelse udenfor Hjemmet, og i de højere Klasser ved de tiltagende offentlige Fornøjelser og Pligter.

Tidligere var det egentlig kun Manden og Faderen, som Hjemmet maatte undvære paa Grund af disse ydre Anliggender. Nu er det ogsaa Hustruen og Moderen, der forlader sit Hjem, ikke blot af Hensyn til Selskaber, Fornøjelser eller Opbyggelse, men for at deltage i Møder, Forelæsninger eller Forsamlinger Aften efter Aften,

d. v. s. netop den Tid, hun burde hellige Børnene, der om Formiddagen er beskæftigede i Skolen.

Denne mere og mere tiltagende Selskabelighed, dette om sig gribende Foreningsliv og offentlige Liv har til Følge, at Moderen saa tidligt som muligt sender Børnene i Skole, endog naar intet andet end de ovennævnte Forhold hindrer hende i selv at give Børnene den første Undervisning. Til dette vilde nemlig den nuværende Generation af skoledannede Mødre være fuldtud duelig, og Barnet har paa dette Tidspunkt endnu intet Behov for Kammeratlivet. Ja selv, før Skoletiden begynder, og senere i deres Fritid overlades Børnene i Reglen paa Spadsereture, ved Skøjteløb o. s. v. til et Tyende. Børnene i »de højere Klasser« opdrages i de fleste Tilfælde lige saa meget om ikke mere af Barnejomfruen og Skolen end af Moderen — for ikke at tale om Faderen, der som oftest kun er en uvæsentlig og tilfældig Faktor ved Opdragelsen.

Mange har maaske den Indvending paa rede Haand, at der ingensinde er gjort mere for Børnenes Opdragelse end nu til Dags, at Forældrene aldrig har haft deres Opmærksomhed i højere Grad henvendt paa Børnenes fysiske og psykiske Fornødenheder, at Omgangen mellem Forældre og Børn aldrig har været saa utvungen som nu, og Skolen aldrig i saa livlig en Virksomhed.

Alt dette er sandt. Men meget af det bidrager netop til at fremme den Hjemløshed, jeg taler om. Jo mere Skolen udvikler sig, jo mere bliver den bebyrdet med hele Børnenes Undervisning, og som Følge heraf lægger den Beslag paa flere og flere Timer af Dagen. Skolen maa nu paatage sig den Undervisning, som Nutidens Mødre maatte evne lige saa godt som tidligere vore Bedstemødre, nemlig at gøre Børnene fortrolige med den hjemlige Skønlitteratur og med Haandarbejde. Jo mere Omsorgen for deres legemlige og aandelige Sundhed fremkalder saadanne i og for sig fortræffelige Ting som Sløjd, Gymnastik og allehaande Sport, des mere drages Børnene bort fra Hjemmet. Og naar de er hjemme, hindres de af Lektier og Stile i at være sammen med Fader og Moder — dersom disse undtagelsesvis er hjemme! Naar man derfor ser, hvorledes det nuværende Skolesystem optager Børnene og det nuværende Selskabs- og Foreningsliv Forældrene, vil man komme netop til den Iagttagelse, som jeg begyndte med: at det huslige Liv mere og mere forsvinder.

(...) Det er ikke Meningen at berøve hverken Selskabslivet eller det offentlige Arbejde alle erfarne og tænkende Mødres Indflydelse, men kun at advare mod den Overanstrengelse, som nu forvoldes ved, at hver især Paatager sig alt for megen Omgang og for mange offentlige Hværv, en Overanstrengelse, som særligt ved Mødrene virker skadeligt tilbage paa Hjemmene. I vore Tider som i alle andre vil de gode Hjem — hvorledes Livsanskuelsen iøvrigt er, Hedningens eller den Kristnes, Jødens eller Fritænkerens — kun skabes af de gode Forældre, der nærer en religiøs Ærefrygt for Hjemmets Hellighed.

TEKST 79

Olfert Richard: "UngdomsLiv" (1905)

Olfert Richard (1872-1929) var præst og ungdomsleder i K.F.U.M.

I kapitlet "Din Kamp" i den opbyggelige bog "UngdomsLiv", der udkom i mere end 120.000 eksemplarer, skriver han om kønsmoral, om at modstå fristelse og om at bekæmpe trangen til at onanere:

Dette Kapitel vilde jeg helst være fri for at skrive. Men jeg tør ikke lade være, — jeg synes, jeg skylder Jer det. Der er altfor mange, som har unddraget sig Pligten.

Det skal handle om Kampen for Renhed i Ungdomstiden, — altsaa om Kjøns-Spørgsmaalet. De fleste af Jer sysler jo dog dermed, alle vil paa et eller andet Tidspunkt lære det at kjende. — ingen af os tror dog mere paa den dumme Historie om Storcken, — og utallige er de, som er kommet skjævt ind paa hele den Sag.

Hvad jeg her vil skrive, er Hoved-Indholdet af, hvad jeg for et Par Aar siden sagde i de Foredrag for unge Mænd, jeg holdt paa Raadhuse og i Theatersale rundt om i forskellige Kjøbstæder. Jeg havde vejet mine Ord paa Guldvægt. (...)

Der er en Urdrift i alt sundt Kjærlighedsliv, og den er det første. Hvad enten hun sad ved et Sybord med bøjet Hoved. eller hun stod ved et Led, mens Aftensolen gød en gylden Glorie om hendes Haar, — det første var en stærk, lykkelig, skjælvende og dog tryk Følelse, der tog Sindet helt fangen og i en gammel, kjendt Vending sagde: Hende, og ingen anden. Sligt tager et Menneske ikke af sig selv. det er en Gave og noget, som overvælder. Men det skal saa indordnes under højere Love og omsattes i daglig, trofast, gjensidig Udvexling af alt godt og smukt og vemodigt her i Livet. En Hustru, hun er hverken en billig, livsvarig Kokkepige, eller en levende Sparekassebog, eller en uafsættelig Baldronning, endsige en midlertidig Slavinde. Hun er den Ven, som intet holdt tilbage for En, men gav sig selv og alt, og som derfor kun kan gjengjældes med et Livs Tak og Troskab. At forberede sig til at møde hende og blive hendes Tillid værd, det er en af din Ungdoms vigtigste Opgaver. Den Kvinde, som betror sig til dig og bryder sin Hemmeligheds inderste Segl for dig, hun maa ikke blive skuffet. Det, din unge Moder engang ventede, det venter ogsaa hun. At nogen tør vove, at nogen kan nænne at stille lavere Fordringer til sin egen Renhed og Ridderlighed end til sin unge vordende Hustru, den han har kaaret til engang at være hans Sonners Moder!

Men her staar Kampen. (...)

Der er især to Afveje. Den ene er den vildledte Drift, den anden den løsslupne.

Hlvis du ikke ved, hvad Selvbesmittelse er. saa gaa glad videre og frit ingen, thi da er du blot sundere end de fleste. Men den, som i en Aarrække har faaet Lov til at leve paa Siden af dansk Ungdom, — og naar alt kommer til alt, er der dog maaske i

Øjeblikket ikke mange. “der kjender bedre til sin Tids Ungdom end jeg; — han ved. at dette er en Last, som hæerger Danmarks og jeg tænker de fleste civiliserede Landes opvoxende Slægt. (...)

Den anden Afvej er den tøjlesløse Drift, som plukker den forbudne Frugt før Tiden og stjæler ulovlig Kjærlighed. Her øges Synden mere end dobbelt derved, at man tager en Medskyldig med sig. En, som er en anden Ens Søster og en Moders Datter. (...) Ingen er saa forladt som den Kvinde, der stolede paa en Ven og blev forladt i Nødens Stund. (...) Hun var den første Pige, som min unge Moder fæstede. En skikkelig, god Pige; hun forærede gjerne os Børn Legetøj; mig forærede hun en Kirke af Pap, husker jeg, og jeg laante strax min Broders Blyant og stak Hul i Kirkens Tag for at se, om der var en Præst indeni; — vist i ti Aar tjente hun tro i mine Forældres Hus. Saa var der en Slyngel af en Grosserer, — han lever, saavidt jeg ved, den Dag idag, — han narrede hende og legede Kjæreste med hende og smittede hende med en modbydelig Sygdom, som han led af. Da vores Læge blev klar over det, forlangte han, at hun uopholdelig skulde forlade Huset for Børnenes Skyld. Jeg har altid beundret min Moders — paa en Gang Kjærlighed og Mod; hun kunde ikke faa sig til at jage Pigen bort.

TEKST 80

Jeppe Aakjær: “Naar Rugen skal ind” (1906)

Jeppe Aakjær (1866-1930) var forfatter og en aktiv deltager i samfundsdebatten. I sit forfatterskab magter han at balancere mellem kærlighed til sin fattige baggrund på landet og den omgivende natur – og et udtalt kritisk og stærkt socialt engageret arbejde, som både fandt udtryk i hans værker og i hans indsats i kampen for samfundets svage.

Nu er det længe siden,
men end det gjemmes i mit Sind,
hvordan i Barndomstiden
den kjære Rug kom ind,
hvordan dens kjærnetunge Top
ved Moders svage Kræfter
blev lagt i Lugen op.

Først bredte Mor et Klæde
saa ømt som nogen Højtidsdug;
der maatte ingen træde
med Sko i Høstens Rug;
saa fejed hun med Limens Rest
hvert snavset Straa tilside
som for en Hædersgjæst.

Den kjære Rug var Gjæsten,
som gjorde hvert et Barn saa spændt;
se, Far han lægger Vesten
og sér saa indadvendt:
En Skjælven i et ydmygt Sind,
en Bøn til Altets Skaber,
før Avlen bringes ind.

Saa fatter Far om Spaden
og graver i det gule Klæg
to Huller langsmed Laden
foran den hvide Væg;
i dem skal Vognens Følger slaa
og staa som i en Fælde,
til Væltningen gaar paa.

— Og Vognen værdigt skrider;
det første Læs for Lugen staar;
ud fra dets tunge Sider
saa dybe Skygger slaar.
De varme Øg i Nip og Nap
af Moders milde Hænder
faar Ax og Mule-Klap.

Og alle Hænder jager,
og alle Fødder er i Rend
i Støvet Læsset brager
for brede Rygges Spænd.
Højt svinger Hjulet som et Rat,
og paa dets Drejeskive
har Børnene sig sat.

Mor ta'r paa Neget Sæde
og linner lidt ved Baandet skjørt:
"Det er endda en Glæde,
naar Kornet er saa tørt!"
Og med sin matte, spinkle Arm
hun løfter Rugens Tvilling
ind ad den lave Karm.

Og Neg for Neg forsvinder
og bliver under Bjælken sat;
og Far faar røde Kinder
og Spindelvæv om Hat.
Men Mor er lige hvid og bleg,
hvormeget hun end stræber
med Rugens tunge Neg.

Det gaar mod Aftentide
snart skinner Maanen fuld og rund
paa Gavl og Vægge hvide
og ned i Vognens Bund.
Mor standser træet og titter ind;

Far kommer hen til Lugen
og klapper hendes Kind.

Og Barnet, som har løbet
sig træt i Dagens muntre Leg,
det er nu stille krøbet
ind under Hjulets Eg;
dér høres dette skarpe Knald
fra Vognens Fjæl mod Sandet
af Ørentvistens Fald.

Og mellem Hjulets Eger
gaar Stjerneblink og Maaneskin,
og milde Vinde hveger,
mens Barnet slumrer ind.
Saa slutter Far i Jesu Navn.
Og Hjemmet gaar til Hvile
med Høsten i sin Favn.

TEKST 81

John Dewey om skolen og samfundet (1899)

Uddrag af et pædagogisk foredrag af den amerikanske filosof og samfundstænkner John Dewey (1859-1952). Deweys tanker om skole, undervisning og demokrati vandt stor udbredelse, både i USA, Europa og endda i den nye kommunistisk styrede stat, Sovjetunionen. Der var der efter revolutionen i 1917 stort behov for at nytænke og udbygge et omfattende undervisningssystem.

Skolen og barnets liv. Tyngdepunktet ligger nu udenfor barnet. Centrum er hos læreren, i lærebogen, et eller andet sted og overalt, kun ikke i de umiddelbare instinkter og i virksomhedstrangen hos barnet. Skolen er ikke pladsen, hvor barnet lever. Herefter bør tyngdepunktet i vor undervisning forandre plads. Det bliver en revolution mægtig til den, Kopernicus afstedkom, da det astronomiske tyngdepunkt flyttedes fra jorden til solen. Barnet bliver solen. Omkring det roterer og organiseres opdragelsens hjælpemidler.

Vi tager eksempel fra et idealt hjem. Visse momenter af interesse og kundskaber af værdi for barnet findes i samtalen i dette hjem. Barnet gør spørgsmål og lærer stadigt. Det fremfører sine erfaringer, og dets fejltagelser rettes. Det deltager i husholdets sysselsætninger, bliver vant til arbejdsomhed og orden samt får den vigtige vane at underordne sine beskæftigelser under husholdets almindelige interesser. Delagtighed i disse husholdningsopgaver bliver en passende lejlighed til at få kundskaber. Det ideale hjem burde have et værksted, hvor barnet i handling kunne omsætte sine konstruktionsinstinkter. Det skulle have et laboratorium i miniature, hvor dets ideer kunde ledes. Dets liv skulde udstrækkes udenfor havens låge til markerne og skovene. Det skulde foretage ekskursioner og ture samt have samtaletimer, hvor den større verden åbnede sig for det.

Hvis vi organiserer og udfører alt dette, har vi den fuldendte skole. Der er intet mysterium i den, ingen vidunderlig pædagogisk teori. Det er ganske simpelt spørgsmål om på en omfattende, intelligent og kompetent måde at systematisere, hvad der i de fleste hjem i forskellige henseender kun kan gøres på en mere ufuldstændig og planløs måde. Idealhjemmet bør forstørres. Barnet må bringes i kontakt med andre for at komme til at leve det frieste og rigeste samfundsliv. Sysselsætningerne og forbindelsen med hjemmet er desuden ikke egentlig valgte for barnets fremskridt. Hvad barnet kan få ud af dem er tilfældigt. Derfra stammer behovet for en skole. I den bør barnets liv blive det alt bestemmende formål. Alle nødvendige hjælpemidler for barnets videre fremskridt samles der. Lærdom? Sikkert. Men at lære sig at leve må stå på første plads, og kundskab bør gives gennem og i sammenhæng med dette liv. Da ser vi, at barnet ikke er et fremfor alt lyttende væsen. Tværtimod.

TEKST 82

Fosterfordrivelse og nævningekendelser (1930)

Marie Nielsen (1875-1951) var lærer, venstrefløjsaktivist, feminist og kommunist. I 1930'erne, da Stalin afskaffede adgangen til fri abort i Sovjetunionen, kom Marie Nielsen i åben konflikt med sit Moskvatro parti, DKP. Det følgende artikeluddrag er fra 1930, hvor debatten om ændringer af bl.a. straffeloven var i gang.

Da Arbejderkvinders Oplysningsforening tog det seksuelle problem op til debat ved offentlige møder, var det med den bestemte hensigt at drage spørgsmålet ud af den sensationsatmosfære, der stod om Thit Jensen og hendes foredrag om frivilligt moderskab, og søge at anviser en positiv løsning. Igennem nogle store offentlige diskussioner trak vi følgende linjer op:

Ændring af straffeloven, således at de strenge bestemmelser om fosterfordrivelse fjernedes, og indsættelse af nye bestemmelser, der gav den svangre kvinde ret til at fordrø kyndig lægehjælp for at fjerne et foster, hun ikke ønskede udviklet.

Obligatorisk undervisning i folkeskole og læreanstalter i det seksuelle spørgsmål.

Udbredelse af kendskab til forebyggelse af svangerskab.

De to første krav gjorde, at en del "pæne" mennesker, deriblandt Thit Jensen, ikke mere ville have med os at gøre. Vi var alt for yderliggående – alt for "russiske".

Sammen med "Verdensligaen for Sexualreform" udarbejdede vi vore krav og bragte dem frem til regeringsmyndighederne, der dog heller ikke turde eller ville tage hensyn til dem, og den nye straffelov kom imod vor protest til at indholde lignende – omend lidt formildede – straffe for fosterfordrivelse som den gamle.

Denne "nye" straffelov er imidlertid straks blevet dømt som forældet af selve folket igennem nævningeinstitutionen.

Gang på gang har nævningene kendt: ikke skyldig både i fosterfordrivelses- og barnemordssager. Det har været umuligt for offentligheden at misforstå disse kendelser.

Vore anskuelser på det seksuelle område er i virkeligheden den frisindede offentligheds anskuelse på trods af nogle forargede konservative sjæle. – To nævningekendelser i den sidste tid er særlig bemærkelsesværdige. Der forelå åben tilståelse fra kvindernes side, alligevel lød kendelsen: ikke skyldig, og kvinderne gik bort som frie.

Også et andet forhold var af stor vigtighed. Forsvareren i den sag, overretssagfører Wreschner, gik i sit forsvar ud fra, at et 6-ugers foster ikke kunne regnes som "liv", der var intet fosterdrab begået. Han hævdede for øvrigt kvindens ret til selv at bestemme, om hun vil være mor eller ikke.

Altså har vi nu det særsyn, at der er nævningedomstole, der selv over for den nye straffelovs mildnede bestemmelser frifinder i fosterfordrivelsessager, og der findes nu sagførere, der fører forsvaret ud fra vore standpunkter.

Vi vil nu rimeligvis opleve, at en hel del af de mennesker og foreninger som ved optakten til vor aktion nægtede at være med os, nu melder sig som tilhængere af vore krav.

Det er selvfølgelig kun godt. Jo bredere masser, der bærer kravene frem, des nærmere er vi ved sejren.

Men Arbejderkvinders Oplysningsforening har ikke lov til på grund af de gode resultater at blive passiv over for sagen.

Således er det meningsløst, at vor forening ikke var medindbyder til protestmødet mod straffeloven den 15. ds. Det er os, der i denne sag har været banebryder med de positive fordringer, og vi bør stadig arbejde med dette spørgsmål, til det er løst tilfredsstillende.

Derfor – hvor bliver møderne og agitationen for dette spørgsmål af?

TEKST 83

Om takt og tone i børneopdragelse (1918)

Emma Gad (1851-1921) udgav i 1918 den bog, "Takt og Tone", som siden blev så tæt forbundet med hende, at en del mennesker stadig taler om at kunne sin "Emma Gad".

Da bogen udkom – lige på bagkanten af første verdenskrig – var der åbenbart et betydeligt behov for en ny håndbog i pæne manerer. De nye målgrupper var at finde i den middelklasse, som havde oplevet fremgang siden 1890'erne – og ikke mindst blandt efterkrigsårenes nyrige. Disse sidstnævnte var kommet til penge ved at spekulere i krigsårenes varemangel, hvor de havde haft held til at udnytte den stigende efterspørgsel efter næsten hvadsomhelt – inklusiv dåsemad af ikke al for høj kvalitet til de krigsførende magter.

I ingen Henseende er der vist i Løbet af det sidste Aarhundrede sket en større Forandring end i Børnenes Stilling indenfor Familien. I gamle Dage anvendtes der

ikke alene større Styrke i Opdragelsen, men man gik under denne ud fra det Princip, at Børn skulde holdes i Baggrunden, ikke ses for meget, ikke spørges, ikke spille nogen Rolle, før de blev voksne, hvorimod man nu er gaaet til det stik modsatte Synspunkt og lader Børnene være Forgrundsfigurer paa alle Omraader, mens Forældrene kun er til for at tjene de kære Børns Behov.

Hvilket af de to Principer der er det rigtige, det vil sige det heldigste for det kommende Slægtleds Udvikling, skal ikke bedømmes her. Det skal kun konstateres, at saaledes er det, og at den Opdragelsens Aand, der hersker nu, i hvert Fald har medført det Gode, at den har bragt en i gamle Dage ukendt kameratlig Tone ind mellem Forældre og Børn, baade de opvoksede og de voksne, som har medført, at de nu kan tale sammen om mangt og meget, der derved kommer frem i Dagens Lys og fordamper, mens det før i Tavshedens Mørke fik Lov til at fortætte sig og blive til noget haardt og stygt.

Tag Dem selv lidt af Deres Børns Leg. Giv Agt paa den, led den ind i det rette Spor og giv dem Ideer, maaske fra Legene i Deres egen Barndom. Det er den bedste Maade, hvorpaa man kan knytte Slægtledene sammen til et uopløseligt Hele. (...)

Lad Deres Børn lære Noder og Klaverspil, selv om de ikke har Lyst dertil. De færreste Børn har det, men naar de føjes i Ulysten, bebrejder de Forældrene det som voksne.

Giv ikke Børn Bliktrumpeter, Fløjter eller Trommer til Gave. De kære Smaa kan være støjende nok endda og fordømmes blot af at hengive sig til et formaalsløst Spektakel, hvad de elsker. (...)

Sørg især for, at Tandstillingen ikke er vansirende, hvad enten det gælder udstaaende eller dobbeltvoksede Tænder. Tandlægekunsten er i vore Dage naaet højt nok til, at de allerfleste af den Slags skæmmende Ting kan afbødes, og Deres Børn vil ellers som Voksne bittert bebrejde Dem, at De ikke har været energisk nok til at lade det foretage i Tide. Gør ligeledes alt, hvad De formaar, for at fjerne Modermærker, Vorter, Skeløjethed o.l. fra Børnenes Ansigter.

Lad en Læge undersøge et Barn ved det mindste Tegn paa Skævhed, Hjulbenethed o.l.

Gør alt, hvad De kan, for at vænne et Barn af med nervøse Trækninger i Ansigtet. Husk, at saadanne Smaating ofte kan ødelægge et Livs Lykke.

Undlad ikke at indprente Deres opvoksede Børn, hvor vigtigt det er at tilegne sig en smuk og rank Holdning. Kendetegnet paa en nedarvet eller tidlig tilegnet Kultur.

Lær dem at bevæge sig frit og rankt under Gangen.

Lær dem at have en ret Ryg og at bære Hovedet højt. Den, der gør det legemligt, vænner sig til ogsaa at gøre det aandeligt.

Lær dem ikke at skyde Skuldrene til Vejrs. Det er en daarlig Vane, som ofte bibringer Indtrykket af en for kort Hals, noget af det mindst flatterende, der findes.

Giv Agt paa at indprente Deres opvoksende Datter Betydningen af Ansigtets Holdning. Det bidrager ikke til Indtrykket af en distingveret Optræden at skære Ansigt og misse med øjnene i skarpt Sollys, at aabne Munden højt, naar man skal nyse, endsige synligt at undertrykke en Gaben.

Lær hende at kunne beherske sit Smil og sin Alvor. Et Smil paa urette Sted har tidt forandret en Skæbne til det Værre.

Lær hende ikke at ro med Armene under Gangen. Læg Mærke til paa Gader og Veje, hvor uskønt det virker.

Fortæl ikke Børn, at de er kønne. De faar det tidsnok at vide.

Børns Omgang med Penge. Lær Deres Børn, fra de er smaa, at omgaas fornuftigt med Penge, ved at give dem et Beløb at raade over til personlig Brug, selv om det er aldrig saa lidt. Indprent dem Franklins vise Ord: "En Shilling fortjent og en Sixpence givet ud, er Begyndelsen til en Formue. En Sixpence tjent og en Shilling givet ud, er Begyndelsen til Fallit."(...)

Det hjælper ikke at ville forhindre Drengene i at slaas, særlig ikke, naar det sker for at forsvare et eller andet dem vedkommende Æresbegreb, Slægten, Skolen e.l. Man bør kun dadle dem, naar de anfalder de Mindre og de Svagere. Det ligger nu engang i Drengenes medfødte Natur at ville slaas.

Lær Deres Dreng Ridderlighed mod Kvinder ved i Tide at modvirke hans Drengeforagt sammen med Kamerater for, hvad de kalder *Tøse*. Lær ham at være en Beskytter for sin mindre Søster, hvis han er saa lykkelig at have en saadan. Lad ham hente hende, hjælpe hende, værne om hende som enkelte Brødre gør det saa smukt. (...)

Modvirk Pyntesyge hos Deres lille Datter, ligefra hun er ganskelille. Klæd hende smukt, paa barnlig og enkel Vis, men tal ikke videre til hende om Klæder. Sig ikke ustanseligt til hende, naar hun faar en ny Kjole paa: "Hvor er Minna dog fin i Dag." Husk, at Minna, så lille hun er, dog er en vordende Kvinde, og at Pyntelyst er mangan Kvindes og derved Mands Fordærv. Men væn hende tidligt til at have Skønhedssans gennem Omgang med Blomster, Farver, Stoffer o.l. Naar hun har Skønhedssans, vil den ogsaa senere gøre sig gældende i hendes Klædedragt. Det er ikke Kostbarheden, der gør det.

Indprent Deres Børn, at Graadighed over for Mad og Drikke, eller Frugt og Konfekt er højst ubehøvlet, særlig udenfor Hjemmet. Børns Beskedenhed ved et fremmed Bord viser, at de kommer fra et dannet Hjem.

Lad Deres Børn i Tide forstaa, at de absolut ikke maa afbryde de Voksne i deres Tale og ikke ved Spørgsmaal blande sig i en almindelig Samtale mellem Voksne, men kun svare venligt og opmærksomt, naar de tiltales direkte.

Lær dem at springe høfligt til for at optage, hvad Voksne taber paa Gulvet. (...)

Lad Børnene fra en tidlig Alder sidde med ved Bordet for at lære at spise smukt. De Hovedregler for Spisning, som Børnene bør lære, er omtrent disse:

Put aldrig Kniven i Munden.

Smask ikke.

Tal ikke med Munden fuld af Mad.

Vis ikke Interesse for hvilken Ret det er, der bringes ind, for den bydes om.

Ræk ikke noget over Naboernes Kuvert. Tag smaa Mundfulde og tyg Maden grundigt.

Drik langsomt.

Pas paa at række Andre, hvad de trænger til.

Sid rank ved Bordet.

Før ikke Konfekt eller Frugt med fra Bordet. (...)

Straf. Slaa aldrig større Børn, men straf dem paa anden Vis. Prygl kan paa ærekære opvoksende Børn virke som en saadan Forsmædelse, at den længe efter bliver siddende som en Brod i Hjertet, ja, det kan ske, at den aldrig glemmes.

Giv aldrig Børn en Lussing eller et Puf i Hidsighed over en Bagatel, som f. Eks., naar noget slaas itu e.l.

Slaa fremfor alt ikke Børn, naar Fremmede er til Stede. Det glemmes vanskelig.

Straf aldrig Andres Børn, naar de er Gæster hos Dem. Lad Forældrene det vide, hvis noget graverende er sket.

Saa snart et Barn har tilstaaet sin Fejl og bedt om Tilgivelse, lad den da være glemt med det samme.

TEKST 84

Det første møde med kønslivets mysterier (1920'erne)

Mogens Brandt (1909-1970) stammede fra et højborgerligt miljø, men valgte at blive skuespiller og forfatter i stedet for at gå ind i storhandel i sin faders fodspor. I

1960'erne, da hans erindringsbog "De glade barndomsdage" udkom, var MB kendt i offentligheden som gourmet og madskribent.

Erindringsstykkerne om barndoms- og ungdomsårene i 1910'erne og 1920'erne blev udgivet i 1967:

Det forekommer næsten gådefuldt, fortælsessystemet taget i betragtning, hvordan hele min generation er blevet sat i verden. Men ens forældre må vel på en eller anden måde have fundet ud af det.

Men så lidt vidste jeg, at jeg som meget stor dreng spurgte en lidt ældre kammerat, om man kunne få børn af at kysse. Han grinede ubehersket og sagde ganske vist venligt, da han havde grinet af, at det kunne man ikke. Men mere forklarede han mig heller ikke. Tro mig eller lad være – skønt hvorfor skulle jeg lyve så mange år efter? – jeg var uskyldig, uskyldig i ordets alleregentligste forstand, til jeg var enogtyve år. Jeg havde endog aldrig, hvad der næsten er det vanskeligste for mig selv at forstå, forsøgt på at skaffe mig selvudløsning. Trods talrige skoleforelæsnelser med dertil hørende kyssen i krogene var jeg aldeles og komplet uvidende.

Mine forældre var noget undskyldt, idet de på et ret tidligt tidspunkt havde fået en forespørgsel fra spejdertroppen, om jeg måtte deltage i nogle møder, hvor en af spejderførerne (som var naturhistorielærer og en kendt pædagog) skulle tale til os om "forplantning". Selvfølgelig fik jeg lov – så slap de jo selv, og det er der måske ikke noget at sige til, at de var glade for. De havde jo sikkert også i deres tid haft deres problemer.

Men ulykken var, at jeg deltog i disse møder uden at jeg i forvejen vidste endsige havde forstået, hvad ordet forplantning betød, og jeg forstod af den grund ikke et levende kuk af hele den lange tekniske og fysiologiske forklaring. Der var ganske simpelt ingen, som nogen sinde havde fortalt mig begyndelsen på historien, at man bliver forelsket, føler sig draget mod hinanden og derfor og så videre...

Derfor blev det først en yndig ung pige, som en sommernat længe, længe efter, skænkede mig den forklaring på livets hemmeligheder, som jeg manglede. Jeg husker hende med dyb glæde og inderlig taknemmelighed. (...)

TEKST 85

Marlene Dietrich: "Ich bin von Kopf bis Fuß Auf Liebe eingestellt" (1930)

Marlene Dietrich (1901-1992) lagde i 1930 krop og stemme til rollen som den sexede, berlinske cabaretsangerinde Lola Lola i filmen "Den blå engel", "Der blaue Engel". Rollen gav hende et stort gennembrud og en amerikansk filmkontrakt – og hun nåede at emigrere til USA, før Hitler kom til magten i Tyskland.

Nazisternes magtovertagelse fik som bekendt alvorlige følger, og hurtigt også den, at Berlin nærmest over nat mistede sit ry som europæisk hovedstad for både kunstneriske eksperimenter og et vildt og dristigt forlystelsesliv.

Med Hitler som dikator var det slut med show og cabaretter, hvor traditionelle forestillinger om kønsroller og -moral blevet grundlæggende udfordret.

<https://www.youtube.com/watch?v=4pDjmByo3z8>

TEKST 86

Hitlers Ansprache vor der NS-Frauenschaft (1934)

Quelle: Frankfurter Zeitung, 9. September 1934.

Das Wort von der Frauen-Emanzipation ist nur ein vom jüdischen Intellekt erfundenes Wort, und der Inhalt ist von demselben Geist geprägt. Die deutsche Frau braucht sich in den wirklich guten Zeiten des deutschen Lebens nie zu emanzipieren. Sie hat genau das besessen, was die Natur ihr zwangsläufig als Gut zur Verwaltung und Bewahrung gegeben hat, genau so, wie der Mann in seiner guten Zeit sich nie zu fürchten brauchte, daß er aus seiner Stellung gegenüber der Frau verdrängt werde.

Gerade von der Frau wurde ihm sein Platz am wenigsten streitig gemacht. Nur wenn er selbst nicht sicher war in der Erkenntnis seiner Aufgabe, begann der ewige Instinkt der Selbst- und Volkserhaltung in der Frau zu revoltieren. Dann begann nach dieser Revolte eine Umstellung, die nicht der Natur gemäß war, und sie dauerte so lange, bis wieder beide Geschlechter zurückkehrten zu dem, was eine ewige weise Vorsehung ihnen zugewiesen hat.

Wenn man sagt, die Welt des Mannes ist der Staat, die Welt des Mannes ist sein Ringen, die Einsatzbereitschaft für die Gemeinschaft, so könnte man vielleicht sagen, daß die Welt der Frau eine kleinere sei. Denn ihre Welt ist ihr Mann, ihre Familie, ihre Kinder und ihr Haus. Wo wäre aber die größere Welt, wenn niemand die kleine Welt betreuen wollte? Wie könnte die größere Welt bestehen, wenn niemand wäre, der die Sorgen um die kleinere Welt zu seinem Lebensinhalt machen würde? Nein, die große Welt baut sich auf dieser kleinen Welt auf! Diese große Welt kann nicht bestehen, wenn die kleine Welt nicht fest ist. Die Vorsehung hat der Frau die Sorgen um diese ihre eigenste Welt zugewiesen, aus der sich dann erst die Welt des Mannes bilden und aufbauen kann.

Diese beiden Welten stehen sich daher nie entgegen. Sie ergänzen sich gegenseitig, sie gehören zusammen, wie Mann und Weib zusammengehören.

Wir empfinden es nicht als richtig, wenn das Weib in die Welt des Mannes, in sein Hauptgebiet eindringt, sondern wir empfinden es als natürlich, wenn diese beiden Welten geschieden bleiben. In die eine gehört die Kraft des Gemütes, die Kraft der Seele! Zur anderen gehört die Kraft des Sehens, die Kraft der Härte, der Entschlüsse und die Einsatzwilligkeit! In einem Falle erfordert diese Kraft die Willigkeit des Einsatzes des Lebens der Frau, um diese wichtige Zelle zu erhalten und zu vermehren, und im anderen Falle erfordert sie die Bereitwilligkeit, das Leben zu sichern, vom Manne.

Was der Mann an Opfern bringt im Ringen seines Volkes, bringt die Frau an Opfern im Ringen um die Erhaltung dieses Volkes in den einzelnen Fällen. Was der Mann einsetzt an Heldenmut auf dem Schlachtfeld, setzt die Frau ein in ewig geduldiger Hingabe, in ewig geduldigem Leid und Ertragen. Jedes Kind, das sie zur Welt bringt, ist eine Schlacht, die sie besteht für das Sein oder Nichtsein ihres Volkes. Und beide müssen sich deshalb auch gegenseitig schätzen und achten, wenn sie sehen, daß jeder Teil die Aufgabe vollbringt, die ihm Natur und Vorsehung zugewiesen hat. So wird sich aus dieser Stellung der beiden Aufgaben zwangsläufig die gegenseitige Achtung ergeben.

Nicht das, was jüdischer Intellekt behauptet, ist wahr, daß die Achtung bedingt sei durch das Übergreifen der Wirkungsgebiete der Geschlechter, sondern diese Achtung bedingt, daß kein Geschlecht sich bemüht, das zu tun, was dem anderen zukommt. Sie liegt letzten Endes darin, daß jeder Teil weiß, daß der andere aber alles tut, was notwendig ist, um das Gesamte zu erhalten! [. . .]

So ist unsere Frauenbewegung für uns nicht etwas, das als Programm den Kampf gegen den Mann auf seine Fahne schreibt, sondern etwas, das auf sein Programm den gemeinsamen Kampf mit dem Mann setzt. Denn gerade dadurch haben wir die neue nationalsozialistische Volksgemeinschaft gefestigt, daß wir in Millionen von Frauen treueste fanatische Mitkämpferinnen erhielten. Kämpferinnen für das gemeinsame Leben im Dienste der gemeinsamen Lebenserhaltung. Kämpferinnen, die dabei den Blick nicht auf die Rechte richten, die ein jüdischer Intellektualismus vorspiegelt, sondern auf Pflichten richten, die die Natur uns gemeinsam aufbürdet.

Wenn früher die liberalen intellektualistischen Frauenbewegungen in ihren Programmen viele, viele Punkte enthielten, die ihren Ausgang vom sogenannten Geiste nahmen, dann enthält das Programm unserer nationalsozialistischen Frauenbewegung eigentlich nur einen einzigen Punkt, und dieser Punkt heißt: das Kind, dieses kleine Wesen, das werden muß und gedeihen soll, für das der ganze Lebenskampf ja überhaupt allein einen Sinn hat. [. . .]

TEKST 87

Über die „Bekämpfung der Homosexualität als politische Aufgabe“ (1937)

Auszug von Vortrag Kriminalrat Josef Meisingers, gehalten auf der Dienstversammlung der Medizinaldezernenten und referenten am 5.-6. April 1937 in Berlin.

Kriminalrat Josef Meisinger wurde 1939 nach Polen versetzt als stellvertretender Führer der Einsatzgruppe IV und später als Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD Warschau. In 1947 wurde er in Polen vor Gericht gestellt und zur Todesstrafe verurteilt.

In der Weimarer Republik hatte die strafrechtliche Verfolgung Homosexueller, die bereits auf das Heilige Römische Reich zurückging, erheblich abgenommen. Am 16. Oktober 1929 hatte ein Reichstagsausschuss dem Widerruf des § 175 des Strafgesetzbuches zugestimmt, der gleichgeschlechtlichen Verkehr zwischen Männern verbot. Der Aufstieg des NS-Regimes verhinderte jedoch die Umsetzung des Widerrufs. Zudem wurde die Kriminalisierung der Homosexualität im Nationalsozialismus zum ideologischen Gebot. Laut NS-Ideologie war Homosexualität „widernatürlich“ und Homosexuelle entzogen sich ihrer nationalen Pflicht zur Familiengründung. Die Nationalsozialisten behaupteten, die „Volksseuche“ der Homosexualität breite sich immer weiter aus und bedinge den Verlust von dringend benötigtem Nachwuchs. Damit waren gleichgeschlechtliche Beziehungen zwischen Männern keine Privatangelegenheit mehr, sondern als Volksverrat einzustufen.

Am 28. Juni 1935 revidierte das Justizministerium § 175 des Strafgesetzbuches, der gleichgeschlechtlichen Verkehr zwischen Männern verbot. (Der Paragraf bestand seit 1871, vor Hitlers Machtübernahme hatte er jedoch nur vereinzelt und unregelmäßig Anwendung gefunden.) Die veränderte Version des § 175 dehnte die Verfolgung Homosexueller sowohl durch eine erweiterte Definition des Tatbestandes als auch das Verhängen härterer Strafen aus. Himmler hielt die Verfolgung Homosexueller für so wichtig, dass er 1936 die Reichszentrale zur Bekämpfung von Abtreibung und Homosexualität gründete, die unter Leitung des Kriminalbeamten und SS-Mitglieds Josef Meisinger (1899-1947) Dateien über als homosexuell bestrafte oder verdächtige Männer sammelte und darauf aufbauend deren Verfolgung leitete. Die Verschärfung des § 175 bedeutete die Verurteilung von insgesamt mehr als 50.000 Männern, die mit Kriegsbeginn zunehmend in Konzentrationslager verschleppt wurden, wo sie mit einem rosa Winkel gekennzeichnet weit unten in der Häftlingshierarchie standen. Im folgenden Vortrag Meisingers erklärt er die rassistisch bedingte Notwendigkeit der verschärften Verfolgung von Homosexuellen, wobei er zwischen der Behandlung von Männern und Frauen unterschied, da die Gefahr weiblicher Homosexualität weitaus geringer sei.

TEKST 88

To breve til læge Leunbach (1932)

Lægen Jonathan H. Leunbach (1884-1955) var aktiv i 1920'ernes og 1930'ernes kulturkamp for bedre seksualoplysning og flere rettigheder for kvinder.

I 1932 udgav han med støtte fra andre fagfolk brevsamlingen „Kvinder i Nød“. I disse breve til lægen skriver ulykkelige og desperate kvinder om deres situation efter, at de har konstateret en (ny) graviditet. Bogen rummer mere end hundrede breve. Her følger to:

Hr. Dr. Leunbach.

Vil De ikke være saa god at hjælpe mig. Jeg er 29 Aar gammel og har været gift i 7 Aar, og i den Tid har vi haft et Barn hvert Aar, og første Gang var en Abort, og nu har vi 5 Børn, hvoraf den sidste blev født til Nytaar, og efter den har jeg været saa sløj og svækket siden og kan ikke rigtig blive rask og Nerverne er ogsaa meget svækket efter det. Og før jeg blev gift var jeg paa Sanatoriet for Brystsyege og nu er jeg saa angst at det skal komme igen efter alle de Fødsler og da jeg nu for tre Dage siden skulde have mine Regler og det udeblev er jeg aldeles ulykkelig over at jeg er i Omstændigheder igen?

Da det kun kan dreje sig om en 8-10 Dage, hvilket jeg med aldeles Sikkerhed ved, beder jeg Dr. om De ikke godt kunde hjælpe mig paa en eller anden Maade med at forhindre det, da jeg er bange for jeg ikke kan holde til den Tur en Gang til og jeg tænker mest paa de smaa Børn, hvis de skulde komme til at staa uden deres Mor. Dr. bedes venligst svare mig, og hvis der var noget at gøre vil jeg gerne komme derover.

Min Adresse

Fru ...

Hr. Læge Leunbach.

Jeg er en ulykkelig og fortvivlet ung Pige paa 19 Aar, som har været uskyldig og ren indtil den ..., da jeg faldt for Fristelsen og mange tomme Løfter. Jeg har nu ikke haft Mensens siden d ... – er det ikke muligt, Lægen vil hjælpe mig? Jeg er ansat i Forretning og mister jo min Stilling, hvis ikke jeg hjælpes. Dernæst kommer, at min Mor er Enke og jeg er hos min Mor om Natten. Hun har været en god og kærlig Mor som kuns faa, og jeg ved, Mor har Tillid til mig. Derfor lider jeg de frygteligste Kvaler baade Dag og Nat for jeg nænner ikke gøre min Mor den Sorg, da jeg ved, det vil smerte Mor.

Jeg staar fuldstændig alene og uden Forstaaelse, hvad skal og kan jeg gøre, jeg faar Fridag paa Mandag, vil Lægen hjælpe mig? Da er jeg det Taknemligste og

Lykkeligste Menneske. Jeg har de sidste 14 Dage faaet saa frygtelig Hoste, jeg er ellers sund og frisk. Jeg er fra Provinsby og kender ingen i København, men i Spørgsmaal og Svar har jeg set at flere har forespurgt om Lægens Adresse, og jeg mente maaske i samme Retning, derfor er jeg saa dristig og beder Lægen trøste mig snarest, jeg er en ordentlig Pige, kuns den ene Gang faldt jeg, fordi jeg var blind. Jeg kan træffes i Tlf ... eller hvis Lægen vil skrive Besked og hvad det koster, for jeg har jo kuns lidt at gøre med.

Ærbødigst ...

TEKST 89

To pressekommentarer til retssagerne mod Leunbach (1935)

Doktor Leunbach (se tekst 88) blev af flere omgange anklaget for at foretage aborter – og oplevede både at blive frifundet og dømt. Her er to eksempler på, hvordan dansk presse reagerede på en frifindelsesdom i 1935.

Leder i Berlingske Aften-Avis, den 10. maj 1935 (leder):

Hvordan staar det til -

Efter Frifindelsen af Læge Leunbach m.fl. vrimler det af forskrækkede Herrer, men hvor bliver Damerne af?

Bladet „Politiken”, der har indlagt sig saa megen Fortjeneste af de danske Kvinders Modernisering, skriver om Nævningekendelsen, at Straffelovsparagrafferne maaske havde gjort sig et vist Haab om at faa Fingre i Læge Leunbach, men at man „i Spørgsmaalet om Fosterdrab ... måtte vente Frifindelse over hele Linien, hvis man kunde gaa ud fra, at Nævningerne udgjorde et Gennemsnit af den danske Befolkning”. Og Bladet ser allerede Bispebjerg Hospital udvidet med en mægtig Afdeling for tidssvarende Fosterfordrivelse. „Thi Antallet af fremkaldte Aborter er saa stort, at det overfylder Hospitalerne, og man maa have en selvstændig Afdeling herfor.”

Det gennemsnitlige danske Folk har, saaledes er Betragtningen, simpelthen kasseret Straffeloven, hvad Fosterdrabet angaar. For at tale med „Social-Demokraten”: Paa dette Omraade „har der udviklet sig en helt ny Moral”. Livet maa „gaa forud for døde Bogstaver”. „Og ikke mindst bør man bøje sig for denne Opfattelse, fordi den i saa fremtrædende Grad fremføres af Kvinderne, dem som skal føde den kommende Slægt til Verden” (Fremhævelsen vor).

Her siges det altsaa ligefrem, at det er Kvinderne, der staar bag den nye Moral og følgelig ogsaa bagved Nævningekendelsen.

Da de skal føde den kommende Slægt, maa de først og fremmest være i deres gode Ret til at slaa den kommende Slægt ihjel - og have Krav paa Samfundets bedste Bistand i saa Henseende.

Sandheden er dog den, at Nævningerne, dette Gennemsnit af den danske Befolkning, har godkendt, helt og fuldt og i åbenlys Trods mod Loven, den kommunistiske Fosterdrabsmoral. Sandheden er og bliver dog den, at „Politiken” og „Social-Demokraten” efter denne Nævningekendelse maa mætte sig med de Smuler, der falder fra „Arbejderbladet’s Bord” ...

Men nok derom. Har de Ret, „Arbejderbladet”, „Politiken”, „Social-Demokraten”, har de Ret i, at som disse Nævninger er Danskerne, Gennemsnittet af Danskerne, Vælger-Danskerne, det danske Demokrati kort sagt? Og har de Ret i, at saaledes er Danskerne, fordi saaledes er de danske Kvinder, saaledes vil de have det, saaledes tænker de, der skal føde den kommende Slægt til Verden?

Det er et Spørgsmaal til hver Kvinde og Mand i Landet. Hvad om Svarene giver hint Trekløver af Blade Ret! Hvad om det virkelig staar saaledes til i Danmark!

Leder fra Kristeligt Dagblad 11. maj 1935: Folket Vilje – Guds Vilje

Leunbach-Sagens Afgørelse ved det københavnske Nævningeting har sat Sindene i voldsomt Røre over hele Landet. De, for hvem denne Afgørelse betyder et Skridt hen imod friere seksuelt Liv og udvidet Adgang til Fosterdrab, har hilst den faldne Dom med voldsomt Bifald. Et Blad knalder dette op med Overskriften: „Folkets Vilje er Landets Lov”. Med „Folkets Vilje”, mener man Nævningef afgørelsen. For det første glemmer Bladet, at der udmærket kan være et Mindretal af Stemmer i Nævningeretten bag den faldne Afgørelse. Hvis der blot har været 5 Nej-Stemmer, har det været tilstrækkeligt til efter de gældende Regler at udvirke Frifindelse. En Nævningedom er derfor i sig selv slet ikke Udtryk for en positiv Flertalsafgørelse ...

Men dernæst passer det heller slet ikke, at Folket her i Landet ønsker Retten til Fosterdrab udvidet. En Folkeafstemning om noget saadant vilde sikkert udvise et helt andet Resultat end Nævningedomstolens mærkelige Afgørelse ...

Men selv om det havde været Folkets Vilje at faa Fosterdrab beskyttet, saa vilde noget saadant i hvert Tilfælde ikke være Guds Vilje. Og Gud, som har grundlagt Livets Love, kan man ikke sætte sig ud over ved en Folkeafstemning ... Kun hvis Folkets Vilje er i Overensstemmelse med Guds Vilje, kan Folket leve.

Men det vil naturligvis altid være svært for det moderne Menneske at erkende noget saadant... Det moderne Samfund er i Virkeligheden ogsaa gennemtrængt af Materialisme og Nydelsessyge, fordi de enkelte mennesker i den samme Kristenhed er det.

... I den troende Menighed maa vi derfor først og fremmest gribe os i vor egen Barm, og spørge os selv, om vi mon ikke ogsaa er meddelagtige i den Materialisme, der truer vort Folk med Undergang? ... Der er en dybere Sammenhæng mellem de

officielle store Skandaler og den skikkelige daglige, men helt almindelige Materialisme, vi lever vort Liv i. Og vil vi de store Skandaler til Livs, maa vi begynde med at bekæmpe Materialismen i vort eget Liv.

Der er ganske simpelt ikke nogen Vej uden om dette, hvis vi vil en ny Aand i det danske Folk.

TEKST 90

Lov om Foranstaltninger i Anledning af Svangerskab m.m. 18. Maj 1937 (Abortloven af 1937)

I 1930'erne tog de danske politiske partier fat på en meget langvarig kamp om, hvovidt provokeret abort vedvarende burde være totalt forbudt – eller på hvilke betingelser indgrebet burde tillades.

Se også tidslinjen på Kristeligt Dagblads temahjemmeside, etik.dk:
<https://www.etik.dk/etik/tidslinje-abortens-udvikling-i-danmark>

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg,

Gøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

§ 1.

Stk. 1. En svanger Kvinde kan faa sit Svangerskab afbrudt i følgende Tilfælde:

- 1) Naar Svangerskabets Afbrydelse er nødvendig for at afværge alvorlig Fare for Kvindens Liv eller Helbred.
- 2) Naar Kvinden er blevet besvangret under saadanne Omstændigheder, som omhandles i Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 § 210 eller § 210, jfr. § 212, (angående blodskam) samt naar Svangerskabet skyldes Krænkelser af Kvindens Kønsfrihed (dvs. voldtægt) under saadanne Omstændigheder, der omhandles i Straffelovens §§ 216-223 eller disse Paragraffer sammenholdt med § 224.
- 3) Naar der er nærliggende Fare for, at Barnet paa Grund af arvelige Anlæg vil blive lidende af Sindssygdom, Aandssvaghed, andre svære mentale Forstyrrelser, Epilepsi eller alvorlig og uhelbredelig legemlig Sygdom.

Stk. 2. Afbrydelse af Svangerskab maa, naar der ikke er alvorlig Fare for Kvindens Liv eller Helbred, normalt ikke foretages efter Udløbet af den 3die Svangerskabsmaaned.

Stk. 3. Skyldes Svangerskabet Krænkelser af Kvindens Kønsfrihed under saadanne Omstændigheder, som omhandles i Straffelovens § 216, § 217, Stk. 2, § 218 og § 221 (vedr. voldtægt) eller disse Paragraffer sammenholdt med § 224, maa Afbrydelse af Svangerskab ikke finde Sted, medmindre der er sket Anmeldelse til Politiet om Forbrydelsen, og Anmeldelsen – efter stedfunden Politiundersøgelse – ikke er afvist som urigtig.

§ 2.

Er Faren for Kvindens Liv eller Helbred ikke begrundet i Sygdom, maa Svangerskabsafbrydelse i Medfør af Bestemmelserne i § 1, Stk. 1, Pkt. 1, ikke finde Sted, medmindre følgende Betingelser er nøje iagttaget:

- 1) Der skal foreligge Attestation fra en af de i § 9 omhandlede Klinikker om, at der er givet hende, eventuelt tillige Indehaveren af Forældremyndigheden eller Værgeren, fuld Oplysning dels om Farerne ved og de mulige Følger af en Svangerskabsafbrydelse, dels om den Bistand og de Hjælpe midler af økonomisk og lægelig Art, der staar til Raadighed for hende selv eller til Hjælp ved Forsørgelse af det ventede Barn, saafremt hun gennemfører Svangerskabet.
- 2) Er Kvinden under 18 Aar eller umyndiggjort i personlig Henseende, maa Indehaveren af Forældremyndigheden, henholdsvis Værgeren samtykke i Svangerskabsafbrydelsen.
- 3) Er Kvinden over 18 Aar, men under 21 Aar, maa hendes Værge samtykke i Svangerskabsafbrydelsen. Ønsker hun ikke at søge Bistand hos sin Værge, og er hun ikke umyndiggjort i personlig Henseende, kan Samtykke meddeles af en hertil efter Indstilling fra det sociale Udvalg bestikket særlig Værge.
- 4) Er Kvinden paa Grund af Sindssygdom, Aandssvaghed eller af andre Aarsager ude af Stand til at forstaa Betydningen af Indgrebet, kan Begæringen om dettes Foretagelse fremsættes af en hertil efter Indstilling af det sociale Udvalg beskikket særlig Værge eller, for saa vidt hun er inddraget under Forsorg af en Statsanstalt eller en i Henhold til § 67 i Lov Nr. 181 af 20. Maj 1933 om offentlig Forsorg godkendt Anstalt, af Anstaltlederen. Fremsættes Begæringen, kan Indgrebet foretages, uden at der foreligger Attestation fra en af de i § 9 omhandlede Klinikker, jft. Pkt. 1.
- 5) Er Kvinden gift og samlever med sin Ægtefælle, skal der gives denne Lejlighed til at udtale sig, medmindre særlige Omstændigheder taler derimod.

§ 3.

Stk. 1. Afbrydelse af Svangerskab maa kun foretages af en autoriseret Læge efter Samraad med en anden autoriseret Læge, i Almindelighed Kvindens sædvanlige Læge.

Stk. 2. Afbrydelse af Svangerskab maa kun finde Sted paa et af Statens eller Kommunernes Sygehuse eller paa et privat Sygehus, der modtager offentlig Støtte, eller paa hvilket Patienter indlægges for offentlig Regning.

§ 4.

De i § 3 nævnte Læger samt Personalet ved de i § 3 nævnte Sygehuse og de i § 9 omhandlede Klinikker er under Ansvar efter Borgerlig Straffelov § 263, jft. § 275, forpligtet til at iagttage Tavshed om de Privatlivet tilhørende Forhold, som de i Anledning af Spørgsmaalet om Svangerskabsafbrydelse maatte erfare eller faa Formodning om, medmindre de ifølge Lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre de handler i berettiget Varetagelse af almen Interesse eller af eget eller andres Tarv.

§ 5.

Den, som til Brug ved Afgørelse af, om Betingelserne for Svangerskabsafbrydelse foreligger, bevidner noget, hvorom han intet Kendskab har, eller forsætlig afgiver urigtige Oplysninger, straffes efter Reglerne i Borgerlig Straffelov § 162.

§ 6.

Stk. 1. En Kvinde, der selv afbryder sit Svangerskab eller lader det afbryde af en Person, der ikke er autoriseret Læge, straffes, selv om de i § 1 foreskrevne Betingelser for lovlig Svangerskabsafbrydelse er til Stede, med Hæfte indtil 3 Maaneder. Afbryder hun sit Svangerskab, eller lader hun det afbryde vidende om, at Betingelserne for lovlig Svangerskabsafbrydelse ikke er til Stede, er Straffen Fængsel indtil 3 Maaneder. Paatale kan ikke finde Sted, naar der er forløbet 2 Aar efter Svangerskabsafbrydelsen. Forsøg med utjenlige Midler straffes ikke. Under særlige formildende Omstændigheder kan Straffen bortfalde.

Stk. 2. Fremkommer der under en Sag, der er rejst til Straf for ulovlig Svangerskabsafbrydelse eller Forsøg derpaa mod en uden for Ægteskab besvangret Kvinde eller hendes Medhjælpere, saadanne Oplysninger, at det maa anses for godtgjort, hvem der har besvangret hende, straffes denne med Fængsel indtil 1 Aar, under formildende Omstændigheder med Hæfte, saafremt det godtgøres, at han trods Henvendelse fra Kvindens Side om Støtte af personlig eller økonomiske Art har undladt at yde hende en efter Forholdene rimelig Støtte og Bistand, og denne Undladelse har været af afgørende Betydning for hendes Beslutning om at afbryde Svangerskabet.

Stk. 3. En autoriseret Læge, der afbryder et Svangerskab eller yder Bistand hertil, vidende om, at de i § 1 foreskrevne Betingelser for lovlig Svangerskabsafbrydelse ikke er til Stede, straffes med Fængsel indtil 2 Aar. Under skærpende Omstændigheder, særlig naar Handlingen er foretaget for Vindings Skyld, eller hvis den har medført Kvindens Død eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, er Straffen Fængsel indtil 4 Aar. Finder en efter § 1 lovlig

Svangerskabsafbrydelse Sted uden lagttagelse af Forskrifterne i §§ 2 og 3, er Straffen Hæfte eller Fængsel indtil 6 Maaneder eller under formildende Omstændigheder Bøde. Afbrydes et Svangerskab uden Kvindens Samtykke, er Straffen Fængsel fra 2 til 12 Aar.

Stk. 4. Den, som uden at være autoriseret Læge afbryder et Svangerskab eller yder Bistand hertil, straffes med Fængsel indtil 4 Aar. Under skærpende Omstændigheder, særlig naar Handlingen er foretaget for Vindings Skyld, eller hvis den har medført Kvindens Død eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, er Straffen Fængsel indtil 8 Aar. I Gentagelsestilfælde, eller saafremt Gerningsmanden har handlet uden Kvindens Samtykke, er Straffen Fængsel fra 2 til 12 Aar.

§ 7.

Den, der ved ulovlig Tvang, jft. Borgerlig Straffelovs § 260, eller ved Trusler om økonomisk Tab eller om Forringelse af Stilling i personlig, familie- eller samfundsmæssig Henseende eller ved Løfte om Belønning formaar en svanger Kvinder, der ønsker at gennemføre sit Svangerskab, til at lade dette afbryde, straffes, selv om Afbrydelsen finder Sted under lagttagelse af de herom givne Regler, med Fængsel indtil 2 Aar; Straffen er dog Fængsel indtil 4 Aar, saafremt Afbrydelsen foretages af en Person, der ikke er autoriseret Læge.

§ 14.

Denne Lov træder i Kraft den 1. April 1938

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 18. Maj 1937.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Steincke

TEKST 91

“Sangen om Larsen” (1935)

Sangen indgik oprindelig i dramatikerens Kjeld Abells skuespil “Melodien der blev væk”. Selve sangteksten er skrevet af litteraturhistorikeren Sven Møller Kristensen (1909-1991). Både sangen og stykket handler om, hvordan det ofte går med unge middelklasse menneskers liv, når den grå hverdag i voksenlivet afløser barn- og ungdommens forhåbninger og fremtidsdrømme.

https://www.youtube.com/watch?v=8_nmUmU_Ou4

TEKST 92

Poul Henningsen “Man binder os på mund og hånd” (1940)

Arkitekten og kritikeren Poul Henningsen (1894-1967) var en meget aktiv revyforfatter i 1920'erne og 1930'erne. Her synger Liva Weel sangen, som PH selv introducerer.

<https://www.youtube.com/watch?v=FVJHZT6YR3E>

TEKST 93

“En dame fra 90'erne” – Erika Voigt med Kjeld Nørregaards orkester (1944)

Epe og Poul Sørensen stod for teksten og Aage Stentoft for melodien og Bakkesangerinden Erika Vogt skaffede sig en pæn succes og indspillede efterfølgende sangen, som gennem 1940'erne og 1950'erne blev hyppigt spillet på Danmarks Radio. Her er så en revyversion af, hvad forfatterne mente der var sket på seksualmoralens område mellem århundredeskiftet 1900 og sangens nutid.

<https://www.youtube.com/watch?v=SaeFBi8mxbo>

TEKST 94

Diskret ophold (1946)

Spillefilmen “Diskret ophold” fortæller historien om en fynsk jordemoder og hendes mand. For at få deres egen økonomi til at løbe rundt, tilbyder de mod betaling

kvinder, der er blevet gravide udenfor ægteskab, ophold i deres hus på landet under graviditeten.

Filmen kaster således lys over et ellers fortiet samfundsproblem. For kvinder, der på den måde var "kommet i ulykke", som man sagde, befandt sig socialt på alle måder i en udsat situation.

<https://www.youtube.com/watch?v=Br3OX7BVWyo>

Fra klasse- til forbrugersamfund (fortælling 16-19)

TEKST 95

Gitte og Otto Hænning: "Giftes med Farmand" (1955)

Gitte Hænning (født 1946) har haft en lang musikkarriere ikke mindst i Tyskland. Men hun debuterede som 8-årig med "Giftes denne farmand", hvor hun sang duet med sin far.

<https://www.youtube.com/watch?v=Awa-jHwhxM4>

TEKST 96

To uddrag fra "Familien lever" (1962) – en familieundersøgelse udført i 1950'erne

"Familien lever" ved Kirsten Auken, Vagn Christensen, Ingrid Jørgensen, Otto Krabbe og Jens Sørensen udkom i bogform i 1962; men selve interviewmaterialet bag undersøgelsen stammer fra midten af 1950'erne.

Arbejdet med at opsøge og interviewe de unge familier blev udført af en række danske præster. De tog kontakt til unge ægtepar, de havde mødt i forvejen – i forbindelse med dåb af familiernes børn.

"Familien lever", side 150-156 og 161-164:

FAMILIEN H.

Torsdag d. 24. juni 1954 aflagde jeg besøg hos arbejdsmand Jens Hansen og hustru, Sidegade 17 II tv., i anledning af deres datters dåb i sognekirken 20. juni.

Hele familien var hjemme. Hansen bød mig venligt indenfor, og så snart hustruen var færdig med opvasken, kom hun ind og satte sig hos os. Begge ægtefæller var villige til at være med i undersøgelsen, og hustruen sagde med et lille smil: »Så er det jo spændende, hvad De vil spørge os om.« I de næste to timer talte vi så om familiens forhold.

Jens Hansen, født 14/1-1931 i København, arbejdsmand, Sidegade 17 II tv. og hustru Bente H., f. Jensen, født 18/2-1934 i København, husmoder, samme adresse.

Ægtefællerne traf hinanden gennem hustruens broder, der en tid var på samme arbejdsplads som Hansen. Det må have været i begyndelsen af 1951, mener de. De fik ring på 1. maj 1953 og begyndte så småt at kigge efter lejlighed, men før de havde haft heldet med sig, var Eva på vej. De havde ikke regnet med et barn så hurtigt, men snart glædede begge sig til det.

Parret blev viet 19/9-53 i hustruens forældres sognekirke. Bagefter var der middag i hustruens hjem. Begges forældre og søskende samt en onkel og tante var med, 11 ialt. En hyggelig og god fest. Fru H. fremviser stolt bryllupsbilledet. »Vi var da fine, ikke.«

Ingen af dem har været gift før. Ingen børn uden for ægteskab. Desværre var det ikke lykkedes parret at få lejlighed, så den første måned efter brylluppet boede de hver for sig hos de respektive forældre. Derefter fik de et møbleret værelse med adgang til køkken hos en ældre dame i Julianegade (110 kr. pr. måned). Endelig fik de - 4 mdr. efter brylluppet - nuværende lejlighed. De er ikke helt tilfredse, men dog glade for, at de omsider kan være sig selv, og det er en fordel, at lejen ikke er så høj.

Parret overtog lejligheden 15. januar i år og flyttede ind i slutningen af måneden. De råder over 1½ værelse, køkken og meget lille entre. Ejendommen vel fra 1890, beliggende i et tætbeholdt kvarter. Forhus. Opgangen lidt forsømt.

Parrets lejlighed har vinduer mod vest. W. C. på bagtrappen fælles med en anden familie. Personlig vask må foregå i køkkenet. Stovvask må sendes ud, da vaskekælderens er ubrugelig. Klatvask i køkkenet, tørring i gården eller på loftet, som ikke kan aflåses. Om vinteren må bleer evt. tørres ved kakkelovnen. Barnevognen står i cykelskur i gården. Der er eftermiddagssol, ingen fugt. Brændsel opbevares i kælderen. Ikke pulterrum. Kakkelovn i stuen, men den varmer dårligt og sluger en masse brændsel. Parret er ikke tilfreds med køkkenet. Der er hverken spisekammer eller madskab, og køkkenbordet er meget smalt. I øvrigt gas, koldt vand, rusten jernvask. I det lille værelse er der lige akkurat plads til parrets to senge og barnesengen, men døren kan aldrig åbnes helt, og gulvplads er der næsten ikke. Der er rent og pænt overalt i lejligheden. Køkkenet trænger til at blive malet, og manden har tænkt sig at gøre det selv, når han i næste måned får ferie. Stuen blev gjort i stand ved indflytningen. Her er lyst, svagtmønstreret tapet, grøn- og hvidternede gardiner, lyst træværk. Spisebord med 4 stole (lyst træ), 2 lette armstole m. rustfarvet betræk, meget lille sofabord, skænk og klædeskab m.

hylder. På en vægreol står en lille radio, men ellers er der ikke noget på væggene endnu bortset fra et par hængeplanter. På skænken står bryllupsbilledet og lidt nips. Stuens areal er 3½X3 m.

Ægtefællerne medbragte hver især sengetøj til en seng, hustruen desuden radioen. Til brylluppet fik de en dug, 6 theskeer, et el. strygejern, et ildfast fad og penge til en lænestol. Resten af indboet har de købt på afbetaling, da de fik lejligheden. Køkkentøj og linnedvarer anskaffede de efterhånden (kontant), mens de boede i Julianegade.

Brylluppet betød ikke nogen ændring i den økonomiske situation, idet hustruen beholdt sit arbejde indtil marts -54, d. v. s. hun holdt op et par uger før fødslen.

Da ægtefællerne blev gift, tjente de henholdsvis 168 kr. og 102 kr. ugenligt. Ingen af dem havde formue eller gæld. I øjeblikket tjener manden omkr. 200 kr. ugenligt. Hustruen har ingen indtægt. Formue: 0. Gæld på møbler afdrages med 125 kr. den første i hver måned. Udbetalingen var i sin tid 175 kr. Restgæld i dag ca. 1200 kr. Faste månedlige udgifter er endvidere husleje 45 kr., fagforening 28 kr., sygekasse 16 kr., husholdning 300 kr. Den nye skattebillet ventes hver dag. Man fører ikke regnskab, lægger heller ikke budget, men snakker sammen om pengene. Ingen af ægtefællerne får faste lommepenge, begge ryger lidt, manden dog mest pipe.

Der har ikke efter brylluppet været udgifter til læge eller medicin. Hustruen led som ung pige af blodmangel, men ellers har hun aldrig fejlet noget. Hun er dog endnu temmelig træt efter fødslen og skal helst hvile meget. Mand og barn raske.

Hansen arbejder i øjeblikket på fabrik (kl. 6.30 - 16). Han har ca. 1 kvarter på cykel til sin arbejdsplads. Er jævnt godt tilfreds og har for tiden ikke noget ønske om noget andet arbejde. Hustruen har aldrig været på mandens nuværende arbejdsplads, men kender den af omtale, idet de af og til drøfter dagens begivenheder. Det er ikke meningen, at hustruen skal have arbejde ude. »Det er bedst for et barn at blive passet af sin mor,« mener begge. Og der er ingen tvivl om, at fru H. nyder at gå og pusle om sin lille datter. Der er en vuggestue 5 min. gang herfra, men det er altså ikke aktuelt i øjeblikket.

Eva, som i starten ikke var ønsket, men senere blev ventet med glæde, blev født på klinik (Martinsvej). Fødselsvægt 3 kg. Blev ammet 3 uger, »så var der ikke mere.« Trives fint og sover godt om natten. Manden har et par gange prøvet at lægge ble på. Han kører gerne barnevognen og er også flink til at hjælpe i huset, fortæller hustruen glad og stolt. Eva skal ikke være enebarn. Fru H. har aldrig lært barnepleje, men finder det ikke særlig svært. Er glad for sundhedsplejerskens besøg.

Fru H. er vokset op i København. Hendes far er maskinarbejder, og forældrene har hele tiden boet på Littlavej i en god 3½ vær. lejlighed. Moderen har aldrig haft udearbejde. Der er 3 børn ialt, fru H. er nr. 2. (...)

Også manden er født i København, ældst af to drenge. Faderen er chauffør på salatfabrikken Viola, moderen har i perioder haft rengøringsarbejde for fremmede. Familien boede ved mandens fødsel i en to vær. lejlighed i Lynggade, senere flyttede man til en bedre bolig på Borgvej. Faderen rejste hjemmefra nogle måneder, da sønnen var 7 år. Han er ikke helt klar over grunden, men mener ikke, at der var tale om nogen separation. I den tid havde moderen noget hjemmearbejde. Senere bedredes forholdet mellem forældrene. Moderens nerver har i de sidste år ikke været helt gode. Økonomien har altid været jævnt god. Hjemmet ikke præget af særlige interesser. Drengene blev absolut ikke forsømt, men heller ikke forkælet. Begge har altid boet hjemme, bortset fra soldatertiden.

Efter at være gået ud af 7. kl. i Krogskovgades skole blev Hansen arbejdsdreng hos Petersen & Co., var der 1/2 år og havde derefter 2 forskellige budpladser a 1 års varighed. Senere på lager. Efter aftjent værnepligt (18 mdr.) på fabrik (Wikivi), hvor han stadig er og regner med at blive foreløbig. Har aldrig gået arbejdsløs. En vinter fulgt kommunal aftenskoleundervisning i regning.

Ingen af ægtefællerne er medlemmer af nogen forening. Hansen gik tidligere en del til fodbold (som tilskuer), nu meget sjældent. Som regel er de hjemme i fritiden, sidste uge dog på familiebesøg en aften. Bio ca. 1 X hver måned, men altid hver for sig (til henholdsvis 19 og 21 forestillingen), fordi Eva ikke skal ligge alene. Ingen politisk interesse. Man holder ingen fast avis, men køber som regel et eftermiddagsblad og et par ugeblade. Fru H. strikker lidt, har netop fået løfte om at låne en symaskine af en tante og glæder sig til at sy små kjoler til Eva.

Om søndagen sover man længe, slår undertiden morgenmad og frokost sammen. Eftermiddagen bruges til spadsereture, enten til en nærliggende park eller til familie. De besøger begges hjem i hvert fald et par gange om måneden, ligesom Evas bedsteforældre ret ofte kommer på besøg hos de unge. Begge hold forældre var med til barnedåben i søndags og en stilfærdig frokost i hjemmet her bagefter.

Naboerne har man ikke noget med at gøre, har jo heller ikke boet her så længe. Man siger goddag, når man mødes på trappen, men ellers ingen omgang.

Parret regner med at blive hjemme i mandens ferie i år. Køkkenet skal gøres i stand, og ellers vil man tage små ture ud i omegnen. Eva er for lille at rejse nogen steder med endnu. Ægtefællerne synes ikke selv, de har vanskeligheder af nogen art i øjeblikket. Det var ikke rart at være gift og vente barn uden at have lejlighed, men det er jo overstået nu.

De er søde, de to, og meget forelskede. Begge fortæller frit. Fru H. er slank og meget lys, venlig og ligetil; hendes mand er middelhøj, mørk, almindelig af bygning, tilsyneladende rolig af væsen, venlig og høflig, synes glad for kone og barn.

Besøget varede fra 19,10 til ca. 21,40. Kaffe og ostemad undervejs.

FAMILIEN O.

Familien besøgt første gang 25/5 1955.

Data: Fabrikant Peter Olsen, født i Tårnby d. 23/3 1927 og Kirsten Sørensen, født i Hillerød d. 9/1 1930, blev viet i en kirke i København d. 9/1 1954. Bagefter var der middag i lejet selskabslokale med 35 gæster. Det var »rigtigt« bryllup med karet og hvid brud. Dagen efter rejste de nygifte på en 14 dages ferie til Norge.

Familien bor nu Blomstervej 14.

Første fællesbarn (Gorm) blev født på klinik d. 8/2 1955 og døbt d. 22/5 1955. Faddere og bedsteforældre var til frokost hos parret efter hjemkomsten fra kirke, og senere på dagen var der middag for 16.

Personlige forhold: Manden er grossererens søn, yngst af to drenge.

Broderen er ingeniør, gift. Faderen døde for et par år siden. Moderen lever og bor i den anden ende af byen, har aldrig haft arbejde uden for sit hjem. Hr. O. voksede op i et solidt, borgerligt milieu i København. Efter realeksamen blev han handelsuddannet (Schmidt & Co.). Så fulgte soldatertiden og supplerende faglig uddannelse i Tyskland og England. Kom derefter ind i faderens firma, men ville gerne være selvstændig. For et par år siden startede hr. O. sin egen virksomhed. Der var temmelig mange vanskeligheder i begyndelsen, men nu er det hele langsomt ved at komme i god gænge.

Hr. O. har været gift før – med en engelsk dame. Ægteskabet varede kun få måneder og var en »misforståelse«. Der var ingen børn. Hr. O. var skilt, da han ved en privat havefest mødte sin nuværende hustru. De havde kun kendt hinanden i 6 mdr., da de holdt bryllup – på hustruens fødselsdag. »Vi vidste med det samme, at det skulle være os, så der var ingen grund til at vente.« Fru O. er eneste datter af overlærer. Begge forældre lever og bor nu i København, hvortil de flyttede, da datteren var 6 år. Fru O. havde en god og tryk barndom med moderen som det samlende midtpunkt i hjemmet. »Mine kammerater holdt så meget af at komme hos os. Jeg havde det dejligt og kunne snakke med far og mor om alt.«

Efter studentereksamen var fru O. et år i huset i England, fik derefter sygeplejeuddannelse, som hun var meget glad for. Færdig 1953. Hun opgav sit arbejde på et herværende hospital ved brylluppet, og der er i øjeblikket ingen ønsker eller planer om udearbejde. Hendes mand kunne heller ikke tænke sig, at hun skulle arbejde ude som gift.

Boligforhold: Hr. O. ejede før brylluppet huset, som parret bor i, så der var ingen vanskeligheder på det punkt. Det ligger på en stille villavej, dog ikke langt fra busstoppested og S-tog. De er glade for bolig og kvarter og ønsker bestemt ikke at flytte. Både hus og have gør et velholdt indtryk. Boligen består af 3 vær. m. kammer, køkken, entre og badeværelse (m. kar). Kælder under hele huset, derfor god plads til cykler, barnevogn o. s. v. Centralfyr. Bleer tørres om sommeren i baghaven, om vinteren i kælderen. Storvask sendes ud. Stuerne vender mod syd,

køkkenet mod nord Det er helt moderne: el. komfur, stålvaske, fliser og mange skabe. Entreen virker lys og venlig.

Stuen, hvor vi sad under samtalen, er ca. 4X4½ m. Den er ualmindelig hyggelig. Gode, lette møbler fornuftigt anbragt. Små, løse tæpper på gulvet. Den ene væg domineres af et maleri af en Charlottenborg-udstillere. På de andre vægge forskellige mindre malerier og akvareller. På reolen står en dejlig buket. Fru O. har tydeligt sans for at arrangere blomster. De øvrige værelser så jeg ikke. Kammeret skal være Gorms værelse, når han bliver lidt større. Foreløbig står hans seng i forældrenes soveværelse.

Økonomi: Hustruen fik ved brylluppet 1.000 kr. af sine forældre. Pengene er sat ind på en bankbog. Tjente, da hun holdt op med arbejde, 600 kr. mdl.

Manden kan ikke opgive nogen bestemt indtægt hverken ved bryllup eller nu. »Den svinger jo en del på en nystartet fabrik.« Han ville helst ikke snakke økonomi. Dog: til husholdning beregnes 300 kr. pr. måned. Ingen får faste lommepenge. Manden står for økonomien; det giver ikke anledning til diskussion mellem dem. Der er aldrig købt på afbetaling.

Fritiden: Begge holder meget af at gå i teater. Der er aldrig problemer med at få nogen til at passe drengen, for begge bedstemødre vil hellere end gerne komme. Fru O. passer på, at vagterne bliver fordelt, så ingen skal føle sig snydt. Hr. O. har et par hundrede grammofonplader, både klassisk og jazz, og udvider stadig samlingen i ny og næ. Hustruen har tidligere spillet en del tennis, men er ikke kommet i gang efter brylluppet. Har i flere år gået på franskkursus hver vinter, dog ikke den sidste. Begge er politisk interesserede og i øvrigt velorienterede om tidens spørgsmål. Holder en fast morgenavis og køber desuden Information om lørdagen.

Om søndagen nyder man at være sammen hjemme. Det hænder, at hr. O. står op og serverer morgenkaffe for fru. Kirkegang af og til. Ofte kommer bedsteforældrene på besøg hos parret. Mange sommersøndage går med arbejde i haven. Sidste års sommerferie blev tilbragt hjemme; man havde jo lige været i Norge på bryllupsrejse. Der er ingen rejseplaner i år.

Naboerne har man et venligt forhold til. Ikke egentlig omgang, men der sludres ofte over hækkene.

Barnet: Vejede ved fødslen 3050 g. Ammes stadig. Han var både ønsket og planlagt, og begge er glade for ham og tager sig kærligt af ham. Begge vil gerne have et par børn mere, men ikke de første to år. De regner selv med at kunne bestemme tidspunktet.

Besøget forløb meget hyggeligt. Fruen kom med sherry, hendes mand bød cigarer, og samtalen gik frit og utvungent. Begge er velbegavede og vant til at omgås mennesker. Fruen er høj, slank og mørk, hurtig i tankegang og replik. Fabrikanten er en kraftig, flot mand, godsindet og meget rolig. De må have gode betingelser for at klare et ægteskab.

TEKST 97

Voksen uden tårer... (1952)

Teksten er et uddrag fra Lis Byrdals "Kære unge pige", 1952.

Forfatteren og journalisten LB blev født i 1903 i et højborgerligt miljø, kom i lære som journalist, arbejdede senere for forskellige dag- og ugeblade og var manuskriptforfatteren bag den første "Far til fire"-film (1953).

Nu, hvor vi næsten er kommet til slutningen af denne lille bog, er der et emne, som jeg synes, vi rettelig burde have med – en lille bid fysiologi, en viden om egne funktioner.

Det kan være, at en del velinformede unge piger ikke vil finde noget i dette kapitel, som de ikke ved i forvejen, og det er jo så meget desto bedre. På den anden side tror jeg alligevel, at der er mange, der ved uhyre lidt – som derfor måske kan fælde en tåre over "uforklarlige" ting. For dem vil det være nyttigt og oplysende med en lille redegørelse for, hvad det egentlig er, der sker, rent fysiologisk, i det øjeblik en lille pige bliver en ung pige - altså, når menstruationen indtræder.

Det gør den gerne i 13-14 årsalderen, dog somme tider lidt før eller lidt senere. Sandsynligvis har jeres mor forberedt jer, så I hverken blir forskrækkede eller forbavsede, men tager det som den naturlige ting, det er. Menstruationen fortsætter med at vise sig hver måned (menses betyder måned på latin) rundt regnet de næste 35 år af jeres liv...

Så langt er der nu ingen anledning til at se frem, det er Nu, det drejer sig om – og I må være klare over, at fra det øjeblik I blir menstruerede, er I faktisk i stand til at få børn - fysisk fungerer I som kvinde og er altså voksne i denne specielle forstand.

Det er ingen skade til – eller rettere, det er nødvendigt – at gøre sig klart, at der dermed følger et enormt ansvar. Overfor jer selv – men ikke alene overfor jer selv ...

TEKST 98

Erindringer om dengang i 1940'erne og 1950'erne (2015)

Elisabeth Møller Jensen (født 1946) fortæller i indledningen til sin erindringsbog "Dengang i Lemvig" (2015) om sit liv og sin karriere. Hun tager udgangspunkt i sin baggrund og uddannelse. Det vil være en god ide at google både hende og Hans Edvard Nørregård- Nielsen, hvis forståelse af egen opvækst, hun i citatet både sammenligner med og distancerer sig fra:

... Men det, der anfægtede mig, var Hans Edvard Nørregård-Nielsens overordnede forståelse af, at velfærdssamfundet, trods gode hensigter, har gjort Danmark fortræd.

Jeg vidste, jeg havde en anden historie i mig, en anderledes fortælling, måske ligefrem et korrektiv? For selv om vi er jævnaldrende, og selv om vi begge kommer fra beskedne kår i Vestjylland, ja, så var det alligevel en helt forskellig fortolkning, han kom frem til. Især når det drejer sig om det velfærdssamfund, som jeg sætter så højt og skylder så meget.

Den afgørende forskel beror på min opdragelse og opvækst i den bevidste del af arbejderklassen, som jeg langt senere fandt ud af, det hed. Hans Edwards vej ud af underklassen bekræfter en dybt folkelig drøm om eventyret, der ved tilfældets indgriben fører til berømmelse, rigdom og magt. Da hans mor læste en artikel i *Alt for damerne* om en friplads i Det Kongelige Opfoststringshus i Hellebæk, blev fremtidsdrømmen i et mirakuløst ryk bragt inden for mulighedernes enestående rækkevidde, mens forestillingen om lighed gennem uddannelse omvendt har ligget som et fremtidsløfte gennem hele min barndom. Jeg var dygtig i skolen, og hvis jeg kom hjem med et ug minus, spurgte min far som eneste kommentar, hvorfor jeg ikke havde fået ug. Så det skyldes hverken skæbne eller eventyr, at jeg både blev student og magister.

Vi var fire børn, og vi kom alle i gymnasiet og videre på universitetet. Det er blevet så moderne at hæfte ordet mønsterbryder på en, der socialt har bevæget sig langt væk fra udgangspunktet. Men sådan ser jeg ikke på mig selv, og benævnelsen har faktisk irriteret mig fra det øjeblik, jeg hørte den første gang. Evnen, lysten og muligheden for social mobilitet kommer jo ikke ud af det blå ingenting. Jeg har altid følt, jeg fulgte nogle spor, som var lagt ud af generationer før mig, at jeg fulgte et mønster og en drøm, som jeg sammen med mange andre i den første velfærdsgeneration fik mulighed for at realisere.

TEKST 99

“Mor er den bedste i verden” (1950’erne)

To Mor-sange og en eksperts forklaringer på de opfattelser børn typisk gør sig om deres mor.

Indhold: En populær og sentimental sang – “Mor er den bedste i verden” indsunget af Victor Cornelius (1951) – og en parodi med tekst af Klaus Rifbjerg og musik af Bent Fabricius Bjerre (1959). Hertil kommer som supplement og til perspektivering en artikel fra Berlingske (2004) med bl.a. udtalelser af familieforskeren Per Schultz Jørgensen.

https://www.youtube.com/watch?v=rY_ZyMogX6k

<https://www.youtube.com/watch?v=5gvKEQcmplM>

<https://www.b.dk/danmark/mor-er-den-bedste-i-verden>

TEKST 100

The Beatles: “She Loves You”, Live (1963)

Teenagers i ekstase. Filmklippet stammer fra en live koncert med The Beatles fra deres gennembrudsperiode:

<https://www.youtube.com/watch?v=QoF-7VMMihA>

TEKST 101

She Loves You: The Beatles and Female Fanaticism (2011)

From an article written by Kimberly Cura in Nota Bene: Canadian Undergraduate Journal of Musicology, 2011:

The 1960s was a decade marked not only by the Beatles’ global conquest but also by the stirrings and eventual advent of radical feminism. Particularly in the United States, women began searching for liberation in various areas of life, such as freedom from traditional domestic roles imposed by the historical patriarchy of society. According to Marcy Lanza, an early American fan of the Beatles, the women’s movement “didn’t just happen. It was an awareness that came over you – that you could be your own person. For many of us, that began with the Beatles.

“They told us we could do anything.”¹

The Beatles provided the opportunity for women to break free from expected gender norms through a movement that the press called “Beatlemania,” a new kind of fanaticism that seized the 1960s with unprecedented ferocity. Beatlemania was the first widespread outburst during the sixties to feature women – in this case, teenaged girls – in a radical context.² Despite the long history of feminism, Beatlemania was unique in that it was rooted in areas traditionally distinct from the political sphere, particularly music and pop culture. Throughout the history of rock and roll, women have always played a crucial role as consumers,³ but most female Beatles fans exceeded this passive role. Contemporary feminist scholars such as Barbara Ehrenreich recognize Beatlemania as “a dramatic uprising of women’s sexual revolution.”⁴ Historically however, mass hysteria surrounding male stars certainly occurred before the Beatles burst onto the music scene. Neither America nor Great Britain was a stranger to rock and roll heroes in the 1960s. In fact, Elvis Presley had already grinded and gyrated his way to the top of the music

charts and into many teenaged girls' hearts before the Beatles even assembled as a band.⁵

Many other artists, such as Frank Sinatra, had also elicited similar responses from their female fans,⁶ but while Presley mostly used his sex appeal, Sinatra relied on his romantic and sentimental "crooner" image to achieve the same results. None of them, however, garnered as much attention and hysteria as the Beatles did throughout their career. What was it about the Beatles that made them so appealing to their female audience?

¹ Cited in Steven D. Stark, *Meet the Beatles: a cultural geography of the band that shook youth, gender, and the world* (New York: HarperCollins Publishing Inc., 2005), 137.

² Barbara Ehrenreich, et.al., "Beatlemania: Girls Just Want To Have Fun," in *The Adoring Audience*, 84-105, ed. Lisa A. Lewis (London: Routledge, 1992), 85.

³ Stark, *Meet the Beatles*, 129.

⁴ Ehrenreich, "Beatlemania," 85.

⁵ Jonathan Gould, *Can't Buy Me Love: The Beatles, Britain, and America* (New York: Harmony Books, 2007), 2.

⁶ *Ibid.*, 180.

TEKST 102

The Rolling Stones: "Satisfaction", Live (1965)

Rockbandet The Rolling Stones brød – i lighed med The Beatles – internationalt igennem midt i 1960'erne. Nummeret "Satisfaction" blev skrevet i 1965 og har i virkeligheden fulgt bandet lige siden:

<https://www.youtube.com/watch?v=NEjkftp7J7I>

TEKST 103

"Næsten alle udbrudsstadiets typiske træk finder vi koncentreret i puberteten. Puberteten er det livsafsnit, hvor udbrudsstadiet hyppigst forekommer. Og det er let at forstå hvorfor ... det er her man skal løsrive sig fra familien, fra hele den verden, som barndommens værdier, følelser og forestillinger udgør, og slutte sig til andre mennesker, som man skænker sin kærlighed, men også til partier, grupper,

politik og videnskab. Puberteten er derfor den alder, hvor man konstant dør for at genfødes som noget andet, hvor man konstant afprøver det muliges grænser.

Francesco Alberoni (født 1929) i “Forelskelse og Kærlighed”, 1979.

TEKST 104

Sexual Revolution – Then and now: Hook-ups from 1964 to Today (2014)

Visit Time History – sexual-revolution-revisited:

<http://time.com/3611781/sexual-revolution-revisited/>

TEKST 105

Ingen revolution fra i dag til i morgen ... men foreløbig kan vi lære lærerne noget om seksualitet (1965)

Journalisten Ulla Dahlerup havde i en tv-udsendelse i 1963 stillet et forslag om, at skolelægerne gratis skulle kunne uddele pessarer til unge kvinder (over 15 år). Forslaget udløste stærke reaktioner og satte gang i en større debat i bl.a. dagbladet Politiken. Tidsskriftet EkspONENT 2/1964 samlede op på debatten i en rundbordssamtale, hvor Ulla Dahlerup sammen med Rachel Bæklund, journalist ved Ekstrabladet, filminstruktør Tørk Haxthausen og overlæge Henrik Hoffmeyer deltog. Teksten er her citeret efter kvindekilder på kvininfo.dk .

Teksten nævner også Gudrun Brun, der var overlæge og også havde været aktiv i debatten.

- Hvordan kan det være, at man har reageret så skarpt på Ulla Dahlerups artikel ...?

Tørk Haxthausen: Ulla Dahlerups forslag rører ved mandsregimentet. Man er bange for frie kvinder, der kan beskytte sig selv.

Henrik Hoffmeyer: Gudrun Bruns påstand er den, at det netop er udtryk for mandsregimente, hvis pigerne skal udstyres med pessarer i en tidlig alder, hvorved drengene kan få deres behov, som hun antager pigerne ikke føler på samme måde, tilfredsstillt.

Tørk Haxtausen: Man ønsker, at pigen ikke skal være et kønsvæsen. Derfor opdrager man hende sådan, at hun ikke bliver det Og derefter postulerer man, at hun ikke er det af naturen.

Henrik Hoffmeyer: Også Ulla Dahlerup og Gudrun Brun påberåber sig naturen. Ulla Dahlerup skriver, at naturen er det primære, som samfundet må rette sig efter. Gudrun Brun skriver, at pigerne skal have lov til at følge deres egen natur. For mig at se er al den snak om natur meningsløs. Der findes ikke naturlige mennesker. Mennesket er altid civiliseret, kultiveret og moralsk, og det, vi kan diskutere, er vores større eller mindre tilfredsstillelse med den kultur, civilisation og moral, vi har. Jeg vil gå så vidt som til at påstå, at victorianismen og hele den puritanske, asketiske og kvindesexualitetsfor nægtende holdning, som den var udtryk for, sikkert har været en historisk nødvendighed under den industrielle revolution. Nu tror jeg iøvrigt, at den måtte kunne fungere varmere og mere menneskeligt i praksis dengang end det stive hylster, vi har fået overleveret i form af en tom cliché.

Ulla Dahlerup: Det er klart, at tidligere måtte det være anderledes. Pigen kunne ikke beskytte sig. I det øjeblik hun indledte et sexuel forhold, måtte hun regne med at blive gravid. Men når vi piger nu har fået muligheder for at realisere en større sexuel frihed, må det hele naturligvis vende en gang. Lad os tage situationen helt konkret. Idag foregår der tusinder af legale og illegale aborter. Hvor mange piger er ikke blevet sterile på grund af sæbevandsindsprøjtninger og udskrabninger, foretaget af selv kyndige læger. Hvor mange uønskede ægteskaber indgås ikke, hvor ungen ligger og er et nervebundet efter ganske kort tid. Og antallet af de unge ugifte mødre er stigende. Efter min mening har vi en så grell situation, at det er på højeste tid, at der bliver gjort noget - og hvorfor ikke i skolen? Som Rachel Bæklund har skrevet i Ekstrabladet, har en ung pige ofte ingen mulighed for at få et pessar. Hun skal tigge sig til retten til at beskytte sig selv mod graviditet. En dreng kan trække et kondom i en automat.

Henrik Hoffmeyer: Så slemt er det ikke. De fleste læger er indstillet på at hjælpe gifte som ugifte, gamle som unge med pessartilpasning. Jeg tror derimod nok, at der er en del, som skammer sig, eller er for flove til at gå derop, hvor de i virkeligheden godt kunne få hjælp.

Rachel Bæklund: Pigerne under 18 år kan ikke lide at gå til sygekasselægen, fordi han kender deres familie, og så går det videre til forældrene.

Henrik Hoffmeyer: Lægen har tavshedspligt.

Rachel Bæklund: Pigen vil alligevel frygte det. Og mange læger vil ikke hjælpe, fordi de føler, at de blander sig i forældrenes opdragelse. Det er meget almindeligt.

Henrik Hoffmeyer: Jeg tror ikke, at skolelægen vil vise sig at være den rette. Hos ham vil det blive endnu mere klinik-agtigt end hos den praktiserende læge, som i øvrigt vil være positivt indstillet. Men når det drejer sig om en ikke 18-årig, hvor

det personretslige forhold er det, at forældrene har ansvaret for vedkommendes handlinger, vil lægen høre, om forældrene er indeforstået. Hvis de ikke er det, bør han respektere det. Han vil så prøve at finde ud af, om det er noget vedkommende har engageret sig i helt personligt. Hvis hun ikke er under pres eller lign., vil han give hende det. Og så er der jo osse klinikker. Foreningen for Familieplanlægning og Mødrehjælpen, der har åbent over hele landet.

Rachel Bæklund: Hvad siger Mødrehjælpen hvis en pige under 18 år kommer og vil have et pessar uden forældrenes tilladelse?

Henrik Hoffmeyer: Det samme som den praktiserende læge.

Rachel Bæklund: Den situation kommer drengene ikke ud for.

Tørk Haxtausen: Der er en anden forskel. Det, Ulla Dahlerup foreslår, er simpelt hen, at dette bliver en fuldstændig rutinesag, noget der behandles på samlebånd ligesom en koppevaccination, noget man bare skal have overstået. Det geniale ved Ulla Dahlerups forslag er, at vi her indfører en rent klinisk affære på et tidligt tidspunkt og derved løftes det hele ud af den sædvanlige generthedsatmosfære. Det bliver simpelt hen noget, som bare finder sted, noget som gøres uden videre.

Rachel Bæklund: Af pigen?

Ulla Dahlerup: Ja, af pigen.

Rachel Bæklund: Jeg kan ikke forstå, at det bare skal være pigen. I mange forhold vil det være mest hensigtsmæssigt, at drengen sørger for prævention.

Ulla Dahlerup: Resultatet af den praksis ser vi i et vist antal uønskede børn. I øvrigt må det snart være på tide, at pigen tager ansvaret for sig selv.

Tørk Haxtausen: Rachel Bæklund, har De tænkt over, hvor vanvittig genert en ung mand er de første par gange.

Rachel Bæklund: Er den unge pige mindre genert?

Tørk Haxtausen: Hun kan sætte pessaret op mange, mange timer inden. Inden hun går hjemmefra.

Rachel Bæklund: Så er der bare det, at pigen ved ikke, hvornår det kan ske, hun får brug for det.

Tørk Haxtausen: Netop derfor skal det være en automatisk handling, inden hun går hjemmefra.

Rachel Bæklund: Og en dreng, der møder en pige, der har sit pessar på plads, vil sige: Nå, er hun af den slags!

Ulla Dahlerup: Det er jo den moralopfattelse, vi skal væk fra ved at gøre det naturligt og almindeligt.

Henrik Hoffmeyer: Op til 16-17 års alderen er det i virkeligheden meget få piger her i landet, for hvem det ikke ville være at gøre vold på deres natur.

Ulla Dahlerup: De mener gøre vold på hendes opdragelse!

Henrik Hoffmeyer: Vi skal da heller ikke gøre vold på hendes opdragelse. Det gør vi hverken den eller hende bedre af.

- Hvis der alligevel bliver gjort vold på hendes "natur" ved, at hun "kastes" ud i seksuelle forhold?

Henrik Hoffmeyer: Så er sagen klar, men det er der heller ikke så mange, der gør. Men jeg synes også, at hvis hun vil, skal hun have adgang til at få et pessars. Det skal være oplyst i skolen, at når det bliver aktuelt

Rachel Bæklund: Netop, når det bliver aktuelt.

Ulla Dahlerup: Jeg har aldrig sagt andet. Når hun føler, at det er rigtigt for hende, så skal hun have lov, og det uanset, hvad forældre, læger og lærerstanden mener.

Henrik Hoffmeyer: Helt i orden, men det drejer sig faktisk kun om de færreste. Og så må man også huske på, at sådan noget er afbalanceret. Når vi laver propaganda forstyrer vi en balance i samfundet. Også De, Ulla Dahlerup, påvirker denne balance, når de propagerer for de unge, og pressen bakker dem op på en skæv måde. Så går der ligesom en begejstringsrus gennem mange grupper af unge.

Ulla Dahlerup: Er vi ikke enige om, at der må gives mere oplysning?

Henrik Hoffmeyer: Vi kan godt være enige om, at skolen skal give den oplysning, og det står jo også i vejledningen at det kan gives.

Ulla Dahlerup: Er det så ikke "kan", der skal forandres til "skal"?

Rachel Bæklund: Vi kan ikke tvinge lærerne.

Henrik Hoffmeyer: Nej, man kan ikke tvinge en skolelærer ude på landet, for hvem det er en fuldkommen unaturlig ting, til at give seksualundervisning.

Ulla Dahlerup: Det er også derfor, det skal være lægen, der er på afstand af eleverne og iøvrigt har en faglig viden.

Henrik Hoffmeyer: Han er i mange tilfælde endnu mindre pædagog. Vi kan ikke fra i dag til i morgen revolutionere verden på dette område. Det må tage sin tid. Men jeg synes nok, at ministeriet kunne gøre noget mere. Man kunne holde kurser for lærerne. Sexualundervisningen bør integreres på sin naturlige plads i dansk, historie, naturhistorie, geografi, biologi og gerne gennem undervisning i alm. hygiejne, hvorved skolelægen også kommer ind i billedet. Det er uhyre vigtigt at placere seksualiteten i sin sammenhæng.

Tørk Haxtausen: Ja, i stedet for at delegere den til et separat område, en forlystelsespark. Den kan give os løsningen på himmelgåden og hvad som helst, men dagliglivet er der stadigvæk.

Henrik Hoffmeyer: Det vigtigste er først at lære lærerne noget om seksualitet, de ved simpelt hen for lidt.

- Vil det sige, at alle lærebøger, både for seminarier og universiteter, for grundskole og gymnasium, skal omskrives?

Henrik Hoffmeyer: Vi befinder os i en overgangstid.

Ulla Dahlerup: Og må vi så ikke råt og brutalt have råd til denne overgangstid, evt. betale den med, at nogle grupper løber løbsk. Piger har altid måttet betale for den herskende kønsmoral - i øjeblikket koster den uønskede børn, tvangsægteskaber eller fosterlig.

Henrik Hoffmeyer: Den betales af i små renter. Vi får ikke gennemført nogen pludselig revolution.

Rachel Bæklund: Vi må passe på, at vi ikke kommer til at foretage nye magtovergreb, når vi reformerer det gamle.

Ulla Dahlerup: Jeg vil da hellere end gerne trække mit forslag tilbage, hvis der var nogen, der ville komme med et bedre. Jeg har prøvet at være konstruktiv i stedet for bare at kritisere.

Rachel Bæklund: Der kommer ikke nogen med et meget bedre forslag. Det er et sådant forslag som Deres, Ulla Dahlerup, der sætter udviklingen i gang, fordi det får folk til at tale om tingene.

Ulla Dahlerup: Vi har snart talt os selv ihjel.

Henrik Hoffmeyer: Vi er skam nået et par skridt videre, mens vi har snakket. Der skete det for to år siden at Danske Kvinders Nationalråd og Mødrehjælpen i fællesskab gik til statsministeren og sagde: "Det kan ikke fortsætte. Vi vil ikke ekspedere aborter og aborter år efter år. Vi vil ikke se et stigende antal unge blive gravide og tvunget ind i ægteskaber. Der må gøres noget." Og statsministeren tog dog et initiativ og skaffede en masse penge til en undersøgelse, så vi kan få at vide, hvordan det gøres klogest og varsommest. Og jeg må sige, at jeg har været forbløffet, når jeg, og det har jeg gjort tit, har deltaget i et forældremøde på en skole. Jeg synes, at der hos forældrene er en udbredt velvilje for, at børnene lærer noget om prævention, samt at der hos de lokale læger og på klinikker er mulighed for personlig vejledning. Men somme tider er det også sådan, at forældrene stikker hovedet i busken, og tror, at skolen kan klare det hele. Det er det, vi ser i Mødrehjælpen. At hjemmene svigter.

Ulla Dahlerup: Kan vi ikke være enige om, at der altid vil være hjem, der vil være disharmoniske og svigte, og at der derfor må være steder, hvor man kan gå hen og få noget at vide?

Henrik Hoffmeyer: Vi er helt enige i dette.

TEKST 106

Opdateret seksualundervisning (1968)

Med bogen "Dreng og pige, Mand og kvinde" (1968) satte lægen Bent H. Claesson og fotografen Gregers Nielsen nye standarder for, hvordan seksualundervisning i skolen kunne gribes an. Unge og ældre kristne – ikke mindst medlemmer af den dengang nye organisation Unge Kristne kom mildest talt i oprør over al den åbenhed.

Den intimeste forening mellem mand og kvinde kaldes i almindelighed samlejet eller coitus. De mest anvendte udtryk for at have samleje er at elske, at kneppe, at gå i seng sammen, og at stå i forhold til hinanden, men der findes desuden et utal af mere slangprægede benævnelser.

Ved samlejet føres mandens rejste pik ind i kvindens skede, gerne ved, at hun leder ham ind med den ene hånd mens hun holder kønslæberne adskilt med den anden. Den ene eller begge parter bevæger derefter bækkenet og måske også kroppen på en sådan måde, at pikken glider frem og tilbage i skeden. Efter en vis tid – fra få minutter og undertiden op til flere timer – medfører bevægelserne en stigende følelse af velbehag, som kan brede sig fra kønsorganerne til hele kroppen. Musklerne spændes, åndedrættet bliver heftigere, bevægelserne ofte hurtigere og dybere – og samlejet kulminerer med, at den ene af parterne eller begge får udløsning.

Samlejet kan gennemføres i mange forskellige stillinger. Den almindeligste er den, hvor kvinden ligger på ryggen med spredte, let bøjede ben i hofter og knæ og manden ovenpå med samlede ben, idet han hviler på knæ og albuer (for ikke at blive for tung). Denne stilling kan varieres f.eks. ved, at kvinden bøjer mere sammen i hofterne, måske ved, at hun lægger benene op over mandens skuldre samtidig med, at han rejser sig på hænderne. (...)

Man kan også »parre« sig som dyrene, ved at kvinden ligger i knæsstilling, på maven med en pude under bækkenet, eller på siden med bøjede ben i hofterne, så manden kan trænge ind i skeden bagfra. Selv kvinder, der ellers har let ved at få orgasme, vil dog have vanskeligt ved at få det i denne stilling, fordi kildrerens så godt som ikke påvirkes – med mindre en af parterne samtidig stimulerer den med fingrene.

TEKST 107

Øjet (1970)

Forfatteren og psykologen Jesper Jensen (1931-2009) skrev sangen – som nogen fordømmer som blasfemisk – i 1967. Landskendt blev den først i efteråret 1970, da sangerinden Trille optrådte med den i et tv-program:

Trille "Øjet" DR, 1970 <https://www.youtube.com/watch?v=wTIN-sfz4BA>

TEKST 108

Fra Vejledning i seksualundervisning i folkeskolen (1971)

Ved reformen af folkeskolen i 1971 blev seksualoplysning gjort obligatorisk for alle, og et læseplansudvalg udarbejdede en vejledning:

Kønsdriften

Kønsdriften må skildres som et almenmenneskeligt fænomen. Det må nævnes, at samlejet ikke blot tjener som et led i forplantningen, men at det også er en kærlighedshandling, der både for manden og for kvinden tillige er et middel til opnåelse af seksuel tilfredsstillelse.

Der bør dog ikke lægges skjul på, at samlejet ikke er den eneste vej, hvorved en sådan tilfredsstillelse kan opnås.

Det er efterhånden almindelig kendt, at onani må betragtes som en naturlig forteelse i ungdomsårene, og det er nemt at afdramatisere den. Trangen til onani vil hos de forskellige melde sig med forskellig styrke og med forskellig frekvens, der kan være dage, uger eller måneders mellemrum, og nogle unge føler slet ikke trang til at onanere. For at skabe tryghed må alle føle, at deres personlige måde at leve på, kan være lige så normal som de øvrige. Læreren må under drøftelsen af dette emne passe på, at eleverne ikke føler sig pressede til at udlevere en del af deres liv, som hverken vedrører kammerater eller lærer. Under behandlingen af emnet må det antydes, at nogle piger onanerer knapt så meget som drenge.

Det er sandsynligt, at eleverne i nogle klasser vil rejse spørgsmålet om tidspunktet for det seksuelle samlivs begyndelse. Skolen kan ikke tage stilling hertil, men må fremholde respekten for den anden parts idealdannelse. Herved understreges det forkastelige i, at man ved pression søger at få den anden part til at gå videre, end denne ønsker. Drenges og pigers forudssætninger er forskellige. Drenge har meget ofte onanierfaringer, piger sjældnere og i så fald oftest uden ledsagende heteroseksuelle fantasier. Pigen bør forstå, at hendes eventuelle manglende lyst til et seksuelt forhold er noget normalt, og at hun ikke behøver give efter for et pres fra mandens side for at vise, at hun ikke er frigid eller »voksen nok«. (...)

Prævention løser ikke de følelsesmæssige problemer, men har kun betydning ud fra rent praktiske synspunkter. Det følelsesmæssige og det praktiske må derfor holdes adskilt ved en standpunkttagen. Det skal indskræpes, at der hører antikonception til ethvert forhold, som ikke tilsigter graviditet, og navnlig pigerne må vide, at afbrudt samleje slet ikke giver tilstrækkelig sikkerhed. Ansvar for antikonception deles af begge parter og må hvile på en tydelig aftale. Det er derfor en hensigtsmæssig opgave for skolen at give besked om, hvorledes præventive midler anskaffes og anvendes.

Homoseksualitet

Omtalen af homoseksualitet må ske på en sådan måde, at den kan være til hjælp for de ganske få drenge eller piger, der er i udvikling mod en ren homoseksuel indstilling. De må indirekte hjælpes til at kunne acceptere deres indstilling, så de kan fornemme, at de på ingen måde er udelukket fra et udbytterigt liv. Omtalen må desuden sigte mod at afsvække den diskriminerende fordømmelse og intolerance, som ofte forekommer, og som allerede i disse aldersklasser kan være under udvikling mod homoseksuelle af begge køn.

TEKST 109

Søren Krarup: Et forsvar for familien (1977)

Søren Krarup (født 1937) har som præst, kulturdebatør og siden også politiker været en markant kulturkonservativ stemme i samfundsdebatten. Bogen "Forsvar for familien", som citatet er hentet fra udkom i 1977:

At ære er at tage alvorligt. At ære sin far og sin mor er at tage sin historisk givne virkelighed alvorligt. Eller med Luthers ord fra Den store Katekismus: »Derfor skal man indprente ungdommen, at de skal agte deres forældre som dem, der er i Guds sted og tænke om dem, selv om de er ringe, fattige, skrøbelige og underlige, at de er dog far og mor og givet dem af Gud. For deres opførsels eller deres fejl skyld skal de dog ikke berøves deres ære. Derfor skal man ikke se på personerne, hvorledes de er, men se på Guds vilje, som skaber og ordner det således. Iøvrigt er vi visse i Guds øjne alle lige; men mellem os må en sådan ulighed og bestemt adskillelse være nødvendig, hvorfor Gud også har befalet at overholde den, så du skal være lydig imod mig som din far, og at jeg skal have magten.«

Guds vilje — det er da, at Gud vil ikke vide af nogen hellig rettesnor. Kristendom er ikke moral. Guds ord er ingen opskrift. Men Gud er, at mennesket er blevet ansvarligt — for sit liv, sin holdning, sit forhold til næsten.

(...)

Hvis samfundet vil fratage familien dens frihed til at være privat ud fra en opfattelse af, at samfundet har ansvaret for familien, så er konsekvensen, at

familien bliver lagt øde. Tilbage sidder en række isolerede enkeltindivider, løsrevne fra hinanden, løsrevne fra sig selv og — nemme at kontrollere.

Dette sidste turde nemlig være et ikke uvæsentligt perspektiv i et sådant samfundsmæssigt overgreb imod familien. Her dukker det totalitære samfunds skygge frem, dystert og truende. På denne linie ligger det nazistiske Tysklands kontrol med familiens samtale omkring middagsbordet. På samme linie ligger de kommunistiske diktaturers kontrol med børnenes rette opdragelse.

Et totalitært samfund vil altid betragte familielivet med mistænksomhed og pønsen på at overtage det, for hvem ved, hvad forældrene kan finde på at fortælle deres børn?

Her fremtræder derfor også den grænse, som det er nødvendigt at trække, hvis risikoen for et totalitært samfund skal trænges tilbage. Grænsen imellem privat og offentligt. Forskellen på familieliv og samfundsliv. Bestemmelsen af samfundet som en verdslig (ikke-religiøs) og praktisk orden, der ikke skal driste sig til at binde samvittighederne og overtage det totale ansvar for sine borgere.

Og her kommer det til et principielt sammenstød imellem den ånd, der — i overensstemmelse med Luther — respekterer familien, og de ideologier, der i overensstemmelse med deres hovmodige udgangspunkt foragter familien. Det er nemlig altid ud fra dyrkelsen af en »retfærdighed«, disse ideologier ensretter samfundet. De har ret! De har en højere sandhed med sig, der skal lyksaliggøre menneskene. De er »bevidstgjorte«, farisæiske (selvretfærdige) og principielt bedreviddende i forhold til gemene borgere. De er følgelig fulde af foragt for borgernes frihed og ansvar.

Men så sandt som samfundet ikke skal overtage det enkelte menneskes ansvar, skal det heller ikke overtage familiens ansvar. Dermed overskrider det sin grænse. For dermed gør det sig til et helligt samfund, hvad samfundet ikke er og ikke skal være. Det hører hjemme på jorden i en praktisk sammenhæng. Med Luthers udtryk: det er verdsligt regimente.

TEKST 110

“Forelskelsen er teenagernes og de unges domæne, hævder man. Det er ikke noger, der passer sig for den modne mand, den gifte kvinde med børn, den værdige politiker, den højtidelige biskop. Den hører filmstjerne og kunstnere til, fordi disse har bevaret noget af den tidlige ungdoms letsind og uansvarlighed. ...

Ved at sige, at at forelskelsen kun hører puberteten og ungdommen til og ikke de andre aldre, begrænser man sig dog ikke til at konstatere et faktum. Man siger samtidig, at det er noget upassende, at det ikke sømmer sig, at det er noget, som man ikke kan.

Francesco Alberoni (født 1929) i “Forelskelse og Kærlighed”, 1979.

TEKST 111

Den jeg elsker (1988)

“Den jeg elsker, elsker jeg” er skrevet af Anne Linnet og fremført af hende selv, Søs Fenger, Sanne Salomonsen og Thomas Helmig. Oprindeligt var udgivelsen en 7” single-plade. Sangen blev skrevet til AIDS-fondet, og den blev anvendt som led i Sundhedsstyrelsens oplysningskampagne om HIV-smitte og AIDS sidst i 1980’erne:

<https://www.youtube.com/watch?v=S-ralslifYw>

TEKST 112

“I den traditionelle familie var det gifte par kun én del, som oftest ikke var den væsentligste del, af familiesystemet. Bånd til børn og slægtninge var gerne lige så vigtige eller vigtigere i det daglige sociale liv. I dag er parret, hvad enten de er gift eller ej, kernen i familien. Parret blev centralt efterhånden som familiens økonomiske betydning svandt ind, og kærligheden, eller kærligheden og seksuel tiltrækning, blev grundlaget for at indgå ægteskab.

Så snart et parforhold er indstiftet, har det sin egen særlige historie, sin egen biografi. (...) For os er spørgsmålet “er du gift?” et mindre væsentligt spørgsmål end “er du i et forhold?”.

Ideen om forholdet er overraskende ny. I 1960'erne var der ingen der talte om 'forhold'."

Anthony Giddens (født 1938) i "En løbsk verden", 1999.

TEKST 113

Hvad gør du efter en skilsmisse?

Klip fra TV2, sommeren 2012 med coach og samlivsekspert Lause Bauer:

https://www.youtube.com/watch?v=gzaUapZ_mHc

TEKST 114

What's the Difference Between Sex and Gender? (2015)

Videoklip fra Feminist Fridays med forsøg på enkel begrebsforklaring ved videobloggeren Marina ShutUp:

<https://www.youtube.com/watch?v=8kX5vNmat7Q>

TEKST 115

Interviews med skilsmissebørn (2016)

Video produceret i en projektuge i folkeskolen:

<https://www.youtube.com/watch?v=Xy6wS3PEoWk>

TEKST 116

Fra "De unge mødre" (2017)

Serien "De unge mødre" er danskproduceret reality- og reportage-tv. Den første udsendelse løb over skærmen på kanal 5 i 2005. Klippet her er fra sæson 10, episode 20:

https://www.youtube.com/watch?v=UoP8AMk_GaE